

6€ **EUSKAL HERRIKO**

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

HEZKUNTZA, HIZKUNTZA
POLITIKA ETA KULTURA SAILA

70
ZENBAKIA 2013ko MARTXOA-APIRILA

Natura

EZAGUTU ETA **BABESTU ITZAZU!**

**INTERES BEREZIA DUTEN
ESPEZIEAK**

SAGUZARRA MEHATXATUAK

ZOOLOGIA

GAU-SAGUZAR TXIKIA

NATHUSIUS PIPISTRELOA

BARATZ-SAGUZARRA

GAU-SAGUZARRA

SAGUZAR BUZTANLUZEA

DAUBENTON SAGUZARRA

EUSKAL HERRIKO NATURA

IRAUNGITZEKO ZORIAN DAUDEN ESPEZIEAK DEFENDATZEKO ELKARTEA
ZURE NATUR ETA ZOOLOGIA ALDIZKARIA

EHA-1996ko otsailak 7, asteazkena.
3/1996 DEKRETUA, urtarrilaren 9koa, Elkarte herri-onurakoa dela aintzatesten duena.

AURKIBIDEA

Hamargarren urtea - 70.zk - 2013ko MARTXOA-APIRILA

EDITORIALA

Mehatxatutako espezieen dibulgazioarekin jarraituz, ale berri honetan "interes bereziko espezieak" ezagutaraziko ditugu, Mehatxatutako Espezieen Euskal Katalogoan agertzen direnak.

Talde honetan sartzen dira zientzia eta kultura aldetik balioaren bat duten espezieak edo, oso bereziak izanda ere, ez dira arraroak, espezie kalteberak ezta desagertzeko zorian hartuak.

Espezieen bizilekua hondatzea, neurritz kanpo ehizatzea, pozoiak erabiltzea, bazterrak kutsatzea... gaur egungo "garapen" ereduaren adierazgarri dira, eta eredu horrek omodun-espezieen biziraupena arriskuan jartzen du.

Horregatik oso garrantzitsua da espezie hauek ezagutzea, gero babestu ahal izateko.

Aspalditik omodun-espezieak babestu, zaindu eta berreskuratzeko behar diren proiektu, ikerketa, lan eta inbertsioak martxan dira, baina hori guztia lortzeko guztien laguntza ezinbestekoa da.

Fernando Pedro Pérez
(Zuzendaria)

Eskailera sugea.....	4
Montpelierko sugea.....	5
Murgil handia.....	6
txilinporta lepabeltza.....	7
txori-zezen arrunta.....	8
Lertxuntxo karramarrozalea.....	9
Sai arrea.....	10
Mirotz zuria.....	11
Gabiraia.....	12
Uroilanda pikarta.....	13
Uroilanda txikia.....	14
Giloia.....	15
Kurrilo arrunta.....	16
Zankaluzea.....	17
Atalarra.....	18
Kaio iluna.....	19
Zata arrunta.....	20
Malkar-sorbeltza.....	21
Martin arrantzalea.....	22
Erlatxoria.....	23
Lepitzulia.....	24
Okil txikia.....	25
Kalandria.....	26
Txoriandre arrunta.....	27

Kutturlio mokolaburra.....	28
Landa-txirta.....	29
Ur-zozoa.....	30
Mendi-tuntuna.....	31
Pitxartar nabarra.....	32
Ipurzuri horia.....	33
Harkaitz-zozo gorria.....	34
Harkaitz-zozo urdina.....	35
Zozo papazuria.....	36
Ur-benarriza.....	37
Ezkal-txinboa.....	38
Txinbo papagorritza.....	39
Zozo-txinboa.....	40
Mendi-erregotxa.....	41
Dilindaria.....	42
Belatxinga mokohoria.....	43
Erroia.....	45
Baratz-saguzarra.....	48

EUSKAL HERRIKO NATURA

Zuzendaria: Fernando Pedro Pérez.
Erredakzioburua: Iñaki Landaluze.
Kolaboratzaileak: Nerea Urtaran, Miren Alustiza, Oskar Azkona, Fidel Korta.
Anaut Paterson, Jon Zubiri, Elena Azkarreta, Xabier Aramburu, Kepa Alustiza.
Argazkilarit-taldea: Edurne Urkizu, Aitor Zubizarreta, Xabier Urreta, Izaskun Loidi.
Maketatzailea: Elena Carriedo.
Legezko gordailua: BI-2452-02.
ISSN: 1695-4645 **Aleak:** 4.000

Erredakzioa: Av. Madariaga, nº. 47-6º C - Esc.1 - 48014 BILBAO. **Argitaratzailea:** Iraungitzeko Zorian Dauden Espezieak Defendatzeko Elkarte.
Tel: (94) 4 75 28 83. **e-maila:** adeve.2@euskalnet.net

Naturaren Ahotsa Interneten zabaltzen da Euskomedia Fundazioaren bitartez, ADEVE eta EUSKO IKASKUNTZA-ren arteko hitzarmena dela eta WWW.euskomedia.org/adeve

HARPIDETZA-ORRIA

Urteko kuota: Hamabi ale urtean: 36 euro. TLF: 94 475 28 83

ESKAILERA-SUGEA (*Elaphe scalaris*)

Ofidio handia da, normalean, ez da metro bat baino luzeagoa, baina metro eta erdi izatera irits daiteke. Buru laburra eta mutur zorrotza ditu. Bizkarraldea arre argia da eta ezaugarri berezia du: bi banda paralelo marroi ilun ditu gorputz osoan zehar, eta gazteetan zeharkako marra batzuek batzen dituzte. Zeharkako marra horiek ematen diete izena espezieari. Sabelaldea uniforme da, zurixka edo horixka eta orbanik gabea, gazteetan salbu. Aglifo da, hau da, ez du hortz pozoidunik; beraz, bere koskada ez da gizakiarentzat kaltegarria.

Penintsula ia osoan bizi den espezie iberiarrak da; Frantziako hego-ekialdean ere ageri da, kostatik doan zerrenda batean, Italiaraino heltzen dena. Gure lurraldean, Mediterraneoko aldean bizi da, Arabako Errioxan eta Ingleares eta Ebroko haranetan barneratu eta Sobron ingurua heltzen da.

Mediterraneoko sastrakadietan ageri da, dauden baso mediterraneo urrietan, konifero-basoak direla, edo artadiak direla, baita soroen bazterretan ere, batez ere, landaredi-eraketa naturalekin kontaktuan daudenetan; belar- eta sastraka-geruza oparoak ditu gogoko. Espezie lehortarra da, eta egunez ibiltzen da. Gora egiteko oso trebea da; oso sendoa da eta horrek bizkortasun eta krudelkeria berezia ematen dio. Erasotzailea da, eta asaldatzen duen edozerri aurre egiten dio eta era ikusgarrian defendatzen du bere burua. Udaberriaren amaieran parekatzen dira eta emeak 6 eta 24 arrautza artean erruten ditu, 2x5 zentime-

trokoak. Hainbat harrapakin jaten ditu; mikrougaztunak, hegaztiak, sugandilak eta muskerrak; estutuz hiltzen ditu. Gazteek lehenengo hilabeteetan matxinsaltoak jaten dituzte.

Bakan samarra da, eta populazioak ez dira oso ugariak. Badirudi egonkorra dela, baina habitata galtzeak populazioen beherakada eragin dezake.

Espezie honen mehatxuak dira bizi den habitata eraldatzea, gutxitzea eta suntsitzea, eta beste kolubridoek gertatzen den bezala, gizakiak banakoak hiltzea.

Beharrezkoa da populazioen iraupena bermatzea. Horretarako, animalia hau bizi den habitata zaindu behar da, oso anitza dena, baina beti lotuta ageri dena Mediterraneoko baso eta sastrakadie. Eta, noski, behatutako aleak hiltzeari utzi behar zaio, egun, inolaz ere onesten ez den ekintza baita.

MONTPELIERKO SUGEA (*Malpolon monspessulanus*)

Europako ofidiorik handiena da, bi metro eta erdi neurtzera irits baitaiteke; hala ere, normalean ez da metro eta erdi baino luzeagoa. Gorputzaren lodiera nabarmena da; gaintzeko ofidioak lirainagoak dira. Burua luzea da. Bizkarraldea berdea edo arrexka da, batzuetan oliba-kolorekoa, eta baditu orban beltzak eta alboetan ere orban hori gutxi batzuk; gorputzaren aurrealdea oso belztua du.

Sabelaldea horixka da, atzealdean ilunxeagoa. Gazteen kolorea oso deigarria da: bizkarraldean orban hori, zuri edo arreak ditu, buruan orban argi eta ilunak, eta ezpain-ezkatetan ozeloak ditu. Opistoglifa da, hau da, hortz pozoiak ditu masail-hezurraren atzeko aldean. Pozoiak harrapakinak paralizatu, eta, batez ere, digestioan entzimak jarria daitezten laguntzen du.

Europan ageri den espeziea da, Iberiar Penintsula eta Balkanetan, gertuko kosta-zerrendatan eta Afrikako iparraldean. Gure lurraldean, Mediterraneoko zonaldean ageri da, Arabako Errioxan, eta Ingleares eta Ebroko

haranetan barneratu eta Sobron ingurua heltzen da.

Mediterraneoko sastrakadietan ageri da, dauden baso mediterraneo urrietan. Konifero-basoak direla, artadiak direla eta, batez ere, inguru horretako soro, ureztatze-sail, fruta-arbola eta mahastietan; askotan, baso naturalekin kontaktuan ere ageri da. Lehortarra da, egunez ibiltzen da, eta erasotzailea da oso; era ikusgarrian babesten du bere burua aurkariengandik, eta ez du gizakiari aurre egiteko dudarik. Udaberriaren parekatzen dira; emeek 1,5x5 zentimetroko 4-18 arrautza erruten ditu, eta kumeak iraila inguruan jaiotzen dira, eta 25 zentimetrokoak dira. Narrastiak, saurioak zein ofidioak, ugaztunak eta hegaztiak jaten ditu. Gazteek sugandilak harrapatzen dituzte.

Espezie hau nahiko bakana da, gehienetan populazioak ez dira oso ugariak. Badirudi populazioak egonkorak direla, nahiz eta habitata galtzeak hauen beherakada eragin dezakeen.

Jasaten dituen mehatxuak hauen dira. Bizi den habitata eraldatzea, gutxitzea eta suntsitzea; eta beste zenbait kolubridotan bezalatsu, gizakiak banakoak hiltzea eta errepideetan harrapatzea.

Beharrezkoa da populazioen iraupena bermatzea. Horretarako, animalia hau bizi den habitata zaindu behar da, oso anitza dena, baina beti lotuta ageri dena Mediterraneoko baso eta sastrakadie. Eta, nola ez, behatutako aleak hiltzeari utzi eta errepideetan harrapatzea saihestu behar da.

MURGIL HANDIA (*Podiceps cristatus*)

Berrogeita hamar zentimetro-tik gorako urtar liraina da. Lumaje bereizgarria du, batez ere eztei-aroan, buruan bi motots beltz eta bi lepoko arre baititu. Gorputzaren behealde zuria da, eta bizkaraldea iluna, ia beltza; aurpegia zuria da. Lepoa eta mokoa luzangak dira. Neguan lepokoak galtzen ditu, baina bereizgarria da, itxuraz gain, masailetakoa, lepoaren aurrealdeko eta bularreko tonu zurien eta bizkaraldekoko tonu ilunen areko kontrastearekin.

Gure lurraldean, Mediterraneoko isurialdean baino ez da bizi. Umatze-garaitik kanpo, alde atlantikoan ere ageri da, batez ere kostan eta estuarioetan. Egoiliarra da, eta ipar-latitudeetatik populazio negutarrek etortzen dira.

Hezegune natural edo artifizialek, besteak beste, urmael eta ureztatze-putzuetara, lotuta bizi da. Nahiago du azaleratzen den uretako landaredi ez oso dentsua, eta zenbait metroko sakonera duten ur-azalera handiak, landaredik gabeak. Paregabeko urpekaria da, murgilketa luzeak egiten dituena. Hegaldia zuzena da, nahiz eta horrela mugitzea asko gustatu ez. Arriskuen aurrean, murgildu eta ihes egiten du.

Eztei-dantza oso ikusgarria da: arrak eta emeak aurrez aurre egiten dute igeri eta txandaka buruak biratzen dituzte. Habia flotagarria egiten du uretan, gehienetan ertzetik hurbil, uretako landareekin. Urtean behin 3-4 arrautza errun ohi ditu; txitak lehenengo egunetan gurasoen bizkarren gainean lekualdatzen dira. Arrainak, anfibioak, moluskuak eta artropodoak jaten ditu; dietan landareren bat ere sar dezake.

Ugal daitekeen populazioa 70 bikote ingurukoa dela uste da, eta soilik Ulibarriko urmaeletan 30 bikotek egiten dute habia. Azken hamar urteetan, geografia- eta demografia-hazkunde nabaria egiaztatu da.

Espezie honentzat kaltegarriak diren eraginen artean aipatzekoak dira batetik, zingira-landaredia suntsitzeak animalia honen habitata hondatzen baitu; eta bestetik, eta neurri txikiagoan, umatze-garaian uren maila aldatzeak duen eragina.

Espezie hau kontserbatzeko bermatu beharko da umatze inguruak babestea eta uren oszilazioak gutxitzea; adibidez, urmaelen azken aldeetan ur-geruza presatuak sortzea.

TXILINPORTA LEPABELTZA (*Podiceps nigricollis*)

Hogeita hamar cm inguruko espezie urtar ertaina da. Eztei-lumajea duenean, burua eta zintzurra beltzak ditu, eta begien atzean hasten den urre-koloreko mototsa dauka. Saihetsak arreak dira, bizkaraldea beltzezka da eta sabelaldea zurixka. Buruaren soslaia oso bereizgarria da: gorantz pixka bat kurbatutako mokoa eta bekoki altua dauzka. Neguko lumajea, buruaren goialdea eta bekokia ia beltzak dira, gorputza eta zintzurra gris-lohiak eta popa zuria eta zarpaila.

Mundu osoan banaketa zabala duen espeziea da. Eurasian, Ipar Amerikan eta Hego Afrikan bizi da. Gure lurraldean, hegazti negutarra da eta ageri da kostaldean —oso arraroa bada ere— eta barnealdean, Ulibarriko urtegian, hain zuzen ere.

Estuarioetan eta urtegi handietan bizi da, babestuta dauden kostalde eta barnealdeko hezegune handiak baititu gustuko. Habia egiteko nahiago ditu laku eta urmaelak. Urpekari ona da, eta ur azpian erdi-mailako iraunkortasuna dauka. Iheskorra da, eta uretan baino

denbora luzeagoa ematen du landareen artean; hala ere, neguan ingurune irekiagoetara jotzen du. Oparo samarrak diren kolonietan ugaltzen da; habia egiten du sakonera txikiko ur-eremuetan, landareen artean ezkatua. Normalean urtean behin 3-4 arrautza erruten ditu. Arrainak, anfibioak, artropodoak, moluskuak eta krustazeoak jaten ditu.

Urtetik urtera, 50 ale negutar daude. Horietako 30 Ulibarrin bizi dira. Badirudi azken urteetan ale gehiago ikusi direla, batez ere lurraldearen barneko hezeguneetan.

Habiak egiteko garaian espezie honen mehatxu handienak habitata eraldatzea, aleak harrapatzea eta gizakiak egindako eragozpenak direla aipatzen da. Hala ere, negutarra izatearen inguruan ez dirudi arazo handirik duenik.

Espezie hau kontserbatzeko komenigarria litzateke espeziearen negua aldiko behaketa-programarekin jarraitzea, espeziearen eskakizunak eta bilakaera aztertzea; horrela, beharrezkoa izatekoan, kontserbazio-neurriak hartu ahal izango dira.

TXORI-ZEZEN ARRUNTA (*Botaurus stellaris*)

8

EH 70 zk.

Laurogei zentimetroko tamaina handiko hegaztia da, eta itxura pixka bat mozkotea dauka. Arrea, arrearrea eta marraduna da. Goialdea, burua barne, marratua da eta tanto beltzak ditu; behealdea, berriz, argiagoa da. Moko hori berdexka da eta hanka berdeak dira.

Palearktiko erdialdeko latitudeetan bizi den espeziea da, eta Afrikako hegoaldean populazio bakartu bat dauka. Gure lurraldean migratzailea eta noizean behineko negutarra da eta Urdaibain, Txingudin eta Ulibarrin ikusi da.

Kostako zein barnealdeko inguru hezeetan bizi da. Habitatari dagokionez, espezie zorrotza da, sakonera gutxi

eta zingiretako landare ugari dituzten hezegune zabaletan bizi baita. Batez ere egunsentian aritzen da, normalean landareen artean egoten da bakarka eta erdi ezkutatua, eta kanabera eta adar artean mugitzen da. Gutxitan egiten du hegan eta hargatik animalia hau behatzea biziki zaila da. Gehienetan arraren oihuari esker jakiten da bertan dagoela, marruarekin nolabaiteko antza duen durundia baita, hainbat kilometroko distantziatik entzun baitaiteke. Landareen artean egiten du habia handia, lezka edo uretako landareen artean. Urtean behin 5-6 arrautza errun ohi ditu. Arrainak, anfibioak, eta uretako beste zenbait ornodun txiki jaten ditu, bai eta artropodoak, moluskuak, krustazeoak eta zenbait landare ere.

Europako populaziorik handienak Holanda, Frantzia, eta Alemanian daude, eta Euskadin lau tokitan baino ez da aipatu. Populazioak beheraka egiten ari dira Europan, nahiz eta Iberiar Penintsulan pixkanaka suspertzen ari dela dirudien.

Habitat egokirik ez egoteak mugatzen du gure lurraldean habiak eraikitzea. Gainera, aipatzekoa da ehiza oraindik banako negutarrentzat kaltegarri izaten jarraitzen duela. Europan, ehizaren eragin kaltegarriaz gain, gainbeheraren eragilea da lezkadiak -espezie honen habitat gogokoena- galdu eta eraldatzea. Halaber, ez da uren kutsaduraren eragin negatiboa ahaztu behar.

Espezie hau kontserbatzeko, gure lurraldeko hezegunak babestea ziurtatu eta kostaldean ezkutuko ehiza saihesteko beharrezko neurriak hartu behar dira.

LERTXUNTZO KARRAMARROZALEA (*Ardeola ralloides*)

9

EH 70 zk.

Berrogeita hamar zentimetroko hegazti handia da, eta gorputz mozkotea dauka. Motots luze eta zintzilikari nabarmena ugalketa-garaian ikusten dena. Bizkarraldea arre argia edo horixka da, eta hegoak eta ipurtxuntxurra zuriak dira. Buruan eta lepoan marra finak edo orbanak ditu. Moko ezteigaraian berdexka edo urdinxka da, eta punta beltza dauka; hanka berdexka edo horiak ditu neguan, eta gorrixkak udaberrian.

Eurasiako mendebaldeko erdialdean eta Afrikan ageri den espeziea da. Gure lurraldean dozena erdi bat aldiz behatu da kostaldean eta Ulibarriko urtegian. Beraz, noizean behin baino ageri ez den hegazti migratzailea da.

Umatze-garaitik kanpo dagoenean ia edozein hezegunetan ageri da, baina habia egiteko nahiago ditu ur gezak hartutako eremuak, sakonera txikia dituenak. Bakartia da eta egunez eta egunsentian aritzen da. Udazkenetan talde txikietan batzen da. Hegaldia beste ardeida

batzuen bano azkarragoa da, baina, batez ere lurzorutik lekualdatzen da ongi, landare, kanabera eta adarren artean, eta hauetara erraz igotzen da. Kolonietan edo bakarka egiten du habia, zingira-landaredi, zuhaitz, zuhaixka, kanabera edo lezkadietan. 4-6 arrautzako errunaldi bakarra dute, eta batez ere emeak txitatzen du. Bakarka elikatzen da, zelatan edo aukera sortu ahala. Dieta animalia urtar edo urtarrek osatzen dute.

Iberiar Penintsulan badirudi ale-kopuruak gora egin duela: Europan ordea, erregresiojoera dauka. Gure lurraldean, behatu direnak beti ale bakanak izan dira.

Populazioen erregresioa eragin duten faktore nagusiak hauek dira: bizi den habitata suntsitzea, eraldatzea eta desagertzea, eta umatze-kolonietan jasaten dituzten eragozpenak.

Zeharka eragiten duten faktoreak kontserbatzeko, hezegunak babestu eta hobetu behar dira, horrek espezieak aurrera egitea eragin baitezake.

SAI ARREA (*Gyps fulvus*)

Harrapari handia da, metrotik gorakoa. Burua eta lepoa ez dituzte lumek estaltzen, lumatxa labur eta zurixkek baizik. Bizkarraldea arre iluna da, eta hegoak eta buztana –motza dena– ilunagoak dira. Mokoa eta hankak grisak dira.

Europan eta Asian bizi den espeziea da. Europan, bereziki Mediterraneoko herrialdeetan ageri da. Populazio Iberiarra da garrantzitsuena. Gure lurraldean, ugaltze-koloniak hiru lurralde historikoetan banatzen dira, nahiz eta populazioaren zati handiena Arabako mendebaldeko mendizerretan egon. Izan ere, kolonia garrantzitsuenak Valderejo, Sobron eta Salbada Mendilerroan daude.

Animalia hau inguru menditsuetako haizetan bizi da, baldin eta elikagai nahikoa badu, hots,azienda ugari baldin badute, hildako abereak jaten baititu. Hegazti planeatzailea da, eta denbora luzez egiten du hegan jateko guneen gainean. Gora egiteko korrante termikoez baliatzen da, eta horrek energia gutxi xahutzea ahalbidetzen dio hegaldia hasi eta lekualdatu nahi duenean. Espezie soziala da, eta kolonietan biltzen da bai ugaltzeko eta bai elikagaia bilatzeko. Hierarkia hertsia bati jarraitzen diote, batez ere haratustela irensterako orduan. Amildegietan egiten dituzte habiak, erlaitz eta arrakalant, sai-kolonietan. Habiak eskasak

adarrez eginak. Urtean egiten duten errute bakarra arrautza batekoa da.

Gure lurraldean, 350 bikote inguruk egiten dute habia; Araban 250 baino gehiagok, 27 koloniatan, Bizkaian 57 koloniatan eta Gipuzkoa 38 koloniatan. Azken urteotan populazioek goranzko joera argia dute. Europan egoera ezberdina da herrialde batetik bestera, batzuetan goraka eta besteetan beheraka egiten baitute populazioek.

Iraganean, espeziearen erregresioaren eragile izan ziren pozoia erabiltzea eta abeltzaintza estentsiboa gero eta urriagoa izatea. Eragile negatibo hauek kontrolatu bezain laster populazioak susper-tu egin dira. Oraindik ere eragiten duten mehatxuen artean honakoak ditugu: elektrokuzio bidez edo linea elektrikoek kontra jotzean hiltzea, ezkutuko ehiza eta umatze-garaian txangolari eta eskalatzailleek eragindako eragozpenak.

Espezie hau kontserbatzeko, linea elektrikoak behar bezala seinalezatzen badira, espezie honetako aleak ez dira galduko; era berean, umatze-koloniak egiten dituzten harkaitzak babestea, alegia, umatze-garaian harkaitzetako kirol-jarduerak erregulatzea, populazioen iraupena ahalbidetuko du.

dira, barrutik pixka bat forratuak eta

MIROTZ ZURIA (*Circus cyaneus*)

Metro erdirainoko harrapari Mertaina da. Sexu-dimorfismoa dauka. Arra errauts-grisa da eta sabelaldea aria dauka. Hegoek muturraren gainaldea beltza dute; moko beltza eta hanka horiak ditu. Emearen gainaldea arre iluna da, marratua behealdea, eta buztana arrea da eta zerrenda ilunak ditu. Buztana luzea da bi sexuetan.

Banaketa holaraktikoa duen espeziea da, Europen klima epel eta boreala duten zonetan bizi da. Euskadi osoan zehar ageri da, baina ugariagoa da zonalde azpi kantauriarrean inguru atlantiko eta mediterraneoeetan baino. Espezie sedentarioa da, baina migrazio-mugimendu batzuk egiten ditu hegoalderantz, eta beste inguru batzuetako ale negutar batzuk ere heltzen dira.

Baso hasi berrietan, andeatutako hariztietan, baita txilardi eta otadietan ere egiten du habia. Mediterraneoko isurialdean ere ageri da nekazaritza-soroetan, batez ere zereal-soroetan. Ingu-ru kantauriarrean, aldiz, koniferoz edo eukaliptoz birpopulatutako baso gazteak aukeratzen ditu habia egiteko.

Zorutik distantzia txikira egiten du hegan, hegoak astinduz edo planeatuz, hegoak gorantz okertuta, "V" for-

man, irekita dituela. Harrapakinen gainera trebeki jausten da. Bakartia da, baina migrazioetarako bandoetan biltzen da. Nahiko maiz lurreratzen da. Lurzorian egiten du habia, landareen artean, belar eta adarrez baliatuz. Errute bakara izaten dute urtean zehar, lau edo bost arrautzetakoa. Tamaina txikiko ugaztunak, lurko hegaztiak, narrastiak, anfibioak eta zenbait artropodo jaten ditu.

Gure lurraldean, populazioa, gutxi gorabehera, 200 bikote ugaltzailek osatzen dute, baina populazioaren joera zein den ez dakigu. Hala ere, Europako makina bat herrialdeetan erregresio nabarmenean dagoen espeziea da.

Populazioen erregresioa eragin eta eragiten duten faktoreak dira txilardi eta otadiak bezalako sastrakadiak erretzea eta luberritzea, eta oraindik hegan egiteko gai ez diren txitak hiltzea, zereal-lursailtako uztak batzeko makinaren ondorioz.

Espeziari dudarik gabe on egingo liokeen kontserbatzeko neurria litzateke mendiko sastrakadi edo eta zereal-sailen erretzea eta luberritzea kontrolatzea. Era berean, eragingarria litzateke nekazariak kontzientziaztea, uzta biltzeko garaian habiak gal ez daitezten.

GABIRAIA (*Accipiter nisus*)

Berrogei zentimetro rainoko harri-
pari ertaina da. Itxura arina eta
mehea dauka, batez ere astinaldi
azkarreko hegaldietan. Sexu-dimor-
fismo nabarmena dauka, emea arra
baino askoz handiagoa baita. Azken
honek bizkaralde gris urdinxka du, eta
behealde herdoil-gorria da eta ban-
da edo erreskada meharrak ditu.
Hegoak behealdean marratuak dira
eta ilunak gainaldean. Emearen biz-
karraldea gris arrexka da eta behealde-
an tonu gorriak falta ditu. Moko
eta hanka horiak ditu. Moko eta han-
ka horiak ditu.

Europar, Asian eta Afrikan banaketa zabala duen espeziea da. Gure lurraldean barreiatuta dago, batez ere uren banaleroan zehar, eta gainerako lurraldean bakartuago dago. Litekeena da Europako iparraldetik negua igarotzera aleak etortzea.

Baso-espeziea da, zuhaitzak dituzten era guztietako habitatan bizi dena. Habia egiteko baso garatuenak aukeratuak ditu eta elikatzeke, berriz, basoko argiuneak eta hesi biziak dituzten inguru irekiak. Hegaldi abila dauka, baxua gehienetan, ber ingurunean, hots, baso, sastrakadi eta zuhaixka-inguruetan erraz mugitzen laguntzen diona. Bakartia eta iheskorra da. Zuhaitzetan egiten du habia, enborretik hurbil. Urtean behin 4-5 arrautza errun ohi ditu. Batez ere airean harrapatutako hegazti txikiz elikatzen da, eta noizean behin, artropodo eta ugaztunak ere jaten ditu.

Populazioaren tamainaren inguruan datu orokorrik ez dagoenez, Arabako iparraldeko erdialdean, adibidez, 90 bikote ugaltzaile inguru omen daude, eta batez besteko dentsitatea da 5,83 bikote/100 km²-ko. Alderdi atlantikoan, ordea, habia gutxitan egiten du, baina badakigu Europar erregre-

sio gogorak pairatu dituela, baina berriki badirudi pixkanaka suspertzen ari dela.

Aipatzen denez, espeziearen mehatxurik handienak dira habitata eraldatzea eta animalia gutxi ugaltzea, arautzen eskola meheagoa delako, pestizida organokloratuen eraginez. Ehizaren eragina ere nabaria da, batez ere gure lurraldera negua igarotzera datozen populazioengan.

Espezie hau kontserbatzeko, tiro bidezko hiltzea gutxitzeko ahaleginak egitea komenigarria litzateke, populazio haue-
tan berezkoa ez den heriotzaren eragile nabarmena baita.

UROILANDA PIKARTA (*Porzana porzana*)

Hogei zentimetro inguruko espe-
zie urtar txikia da. Bizkarraldea
eta alboak arre beltzekak ditu, lumen
ertzak oliba-kolorekoak dira eta ildas-
ka zuriak dituzte. Behealde gris oli-
ba da, tanto zuriak ditu bularraldean,
eta sabelaldea argiagoa da. Moko
berde-horia da, eta oinarria gorrixa
du. Hanka berde olibak ditu.

Europar, banaketa zabala duen
espeziea da, eta ekialdeko herrialde-
etan ugariagoa da. Gure lurraldean,
ugalketari buruzko datu bakarra ezagutzen da. Espezie egoi-
liarra da, baina migrazio-garaietan, kanpoko zenbait ale etor-
tzen dira, eta horietako batzuk gurean ematen dute negua.

Sakonera txikiko uretan bizi da,
batez ere ur gezetan, zingira-
landarez bateak baina oso trin-
koak ez diren inguruetan. Egu-
nez eta egunsentian aritzen da.
Iheskorra eta behatzen zaila da.
Kantauri esker jakin ohi da ber-
tan dagoela. Landareen artean
edo hezeguneetako ertzetan
ezkutatuta egoten da. Bakartia
da, gauzez egiten ditu migrazio-
ak eta ez da askotan hegan ariz-
ten. Altuera txikian egiten du

habia, zoruaren gainean, landareen artean, baita lokatze-
tan edo sakonera txikiko uretan ere. Urtean bi errunaldi izan
ohi ditu, 8-12 arautzetakoak. Lokatzetan harrapatzen dituen
harrapakin txikiak jaten ditu: intsektu, molusku eta krusta-
zeoak. Landareak ere jaten ditu.

Populazio ugaltzailea minimoa da, habia egin
duen bikote bakarra ezagutzen baita. Europako
populazioak badirudi egonkorra edo, asko jota,
gorabeheratsuak direla, aurreko hamarkadetan
izandako erregresioaren ondoren.

Espezie honen Europako beheakadaren eragi-
letzat hartzen dira habitata galtzea eta gizakiak
eragindako asaldatzeak.

Hezeguneetako espezie hau eta beste batzuk
kontserbatzeko bideratu behar dira espezie horiek
bizi diren inguruetara. Izan ere, zingiretako lan-
daredia zaindu eta ahal den neurrian hobetu behar
da.

UROILANDA TXIKIA

(*Porzana pusilla*)

Hogei zentimetrotik beherako hegazti urtar txikia da. Bizkarraldea arre gorrixa da, kutsu olibak ditu, bai eta ildaska beltzak eta zipristin zuri irregularrak ere. Kopeta eta masaila grisak dira, eta hegoak arre beltzekak. Behealdea grisa da, eta zeharka zerrenda beltzak eta zuriak ditu. Mokoa berdea da eta hankak arre olibak dira.

Banaketa zabala baina irregularra duen Europako espeziea da. Gure lurraldean, Araban baino ez da ageri; bertan, bikote ugaltzaile baten, eta agian beste baten datuak daude. Bertakoa den populazio urri horretaz gain, espezie migratzailea da, eta beraz, Europatik etorritako aleak ageri dira migratziogaraian.

Ur geza duten hezeguneetan bizi da, uretako landaredia dutenetan, baina ez du oso altua ez eta oso trinkoa izan behar; neurri txikiagoan ageri da estuario eta ur gazikara duten inguruetan. Egunez eta egunsentian aritzen da. Iheskorra da eta ezkutatuta egon ohi da landareen artean, edo hezeguneetako ertzetan. Beste uroilandeekin gertatzen den bezala, bere kantua entzutea da animalia bertan dagoela egiaztatzen duena. Migrazioak gauzez egiten ditu. Ez da oso igokaria, ez da oso hegalaria ere. Uretako landareen artean egiten du habia, uraren mailatik gora; habia plataforma txikia da, eta uretako landareekin egiten du. Urtean 6-9 arrautzako bi errute izan ohi ditu. Lokatzetan harrapatutako harrapakin txikiak jatean ditu: intsektu, molusku eta krustazeoak. Haziak ere jaten ditu.

Populazioa minimoa da, eta segur aski habia noizean behin eta irregularki egiten dute. Hau Europako hainbat eskualdetan gertatzen ari da, han populazio guztiak behera egiten ari dira eta.

Populazioen erregresioaren eragilea da hezeguneak desagertzea eta eraldatzea. Aipatu izan da ere, migrazioan zehar linea elektrikoaren aurka kolpatu eta hil egiten direla.

Espezie hau eta hezeguneetako beste espezieak kontserbatzeko neurriak bizi diren ingurura bideratu behar dira. Izan ere, zingira-landaredia mantendu eta babestu behar da, bai eta landarediaren funtzionaltasun ekologikoa ziurtatu ere.

GILOIA

(*Crex crex*)

Tamaina txikiko hegaztia da, 30 zentimetro-rainokoa. Atzealdea nabarra da, eta orban ilunak ditu, ia beltzak. Hegoak marroi-gaztaina uniformeak dira, eta bereziak dira hegan egiten ikusten denean. Sabelaldea gris da. Lepoan ñabardura urdinxkak ditu eta gainerako atalak okreak dira, eta zerrenda lausoak dituzte. Mokoa haragi-kolorekoa da, eta punta iluna dauka. Hankak grisak dira, eta ukitu arrosa daukate.

Eurasian banaketa zabala duen espeziea da. Bertako populazioak Afrika tropikalera joaten dira negua igarotzera. Gure lurraldean, udazkeneko eta udaberriko migrazioetan ageri da, batez ere kostaldean zehar. Batzuetan barnealdeko hezeguneetan ere ikusi direla aipatu da.

Espezie hau belarrez ongi estalita dauden guneeetan bizi da, heze-

guneetako ertzetan, basoetako argiguneetan, ubideak dituzten istingadietan eta garaiera nahikoa duten bazka-laborantzetan. Bakartia eta iheskorra da. Landaretza belarkaran ezkutatuta egoten da, eta horrek animalia ikustea zailtzen du. Egunsentian aritzen da. Migrazioa, eskuarki, gauzez egiten du. Habia landareen artean egiten du, lurtean. Habia

ezkutatuta egoten da, eta belar lehorrez egindako plataforma bat izaten du. Urtean behin 8-12 arrautza errun ohi ditu. Intsektu, molusku, har, krustazeo, eta landareak jaten ditu.

Euskadiko kostaldean noizbehinka baino ez da ikusten. Halatan, oso espezie bakana da. European erregresio handia pairatzen ari da.

Espezie honen Europako populazioen erregresioaren eragileak hurrengoak dira: ingurumena eraldatzea, lur hezeak drainatzea eta nekazaritza areagotzea, azken honek biodibertsitatearen kontserbazioarekin bateragarriak ez diren praktikak erabiltzen ditu eta.

Espezie hau kontserbatzeko neurriak habia egiteko guneeetan jarri behar dute arreta nagusia, hegaztien habitata hobetu eta mantentzeko.

KURRILO ARRUNTA (*Grus grus*)

Tamaina handiko hegaztia da, metro eta erdirainokoa. Hankak luzeak eta beltzak dira. Grisa da, eta beltzak dira luma primarioak, estal-lumak, luma sekundarioen atzealdeko ertza buztanaren muturra. Burua, garondoa, zintzurra eta aurpegia beltzak dira, eta pileoa gorria da. Lepoaren aurrealdeko goiko zatia beltza da. Mokoia berdexka nabarra da.

Banaketa eurosiberiarra duen espeziea da. Eurasiako hegoaldeko eta Afrikako iparraldeko hainbat gunetan igarotzen du negua. Espezie migratzailea da, eta gure lurraldean migrazioak iraun bitartean ikus daiteke; egonaldi laburren bat egin dezake urtegiatan eta kostaldean.

Habia egiteko sakonera txikiko hezeguneak, lakuak, eta urmaleak aukeratzeko dituzte. Europako populazio

Penintsulara 60.000 indibiduotik gora etortzen dira udazkenean. Euskadin, Gemikan 500 hegazti eta Abran 115 behatu dira, uste da bertan detektatu den kopuru handiena dela. Europako ekialdeko populazioek erregresio nabaria izan dute; erdialdekoak eta iparraldekoak, ordea, handituz doaz.

Habia egiteko gunetan faktore mugatzaileak honakoak dira: ugalketa-arrakasta gutxitzea, gizakien eragozpenen eta linea elektrikoaren aurka talka egitearen eraginez. Negua pasatzeko gunetan populazioek pairatzen dituzte larreak gutxitzea, linea elektrikoaren aurkako talken ondoriozko heriotzak, isilpeko ehiza eta etzalekuekako eragozpenak.

Espezie hau kontserbatzeko neurriak bideratu behar dira habia egiteko eta negua pasatzeko gunetara. Horretarako, inguruaren oreka bermatu eta populazioak aztoratzen dituzten elementuak deuseztatu behar dira.

Espezie hau kontserbatzeko neurriak bideratu behar dira habia egiteko eta negua pasatzeko gunetara. Horretarako, inguruaren oreka bermatu eta populazioak aztoratzen dituzten elementuak deuseztatu behar dira.

ZANKALUZZEA (*Himantopus himantopus*)

Tamaina ertaina duen limo- etako hegaztia da, 40 zentimetrarainokoa. Zuria da eta atzealde beltza dauka. Hankak oso luzeak dira, arrosak, eta hegan egitean hegaztiaren atzean zintzilik geratzen dira; horrela, erraz bereiz daitezkeen itxura hartzen du. Mokoia luzea, fina eta beltza da. Hegoak beltzak dira goitik eta behetik, eta galzarbeto zuria ditu. Buruko orban ilunen proportzioa aldatzen da sexu, garai, eta banakoaren arabera.

Banaketa kosmopolita duen espeziea da. Negua, batik bat, Afrikan igarotzen du Euskadin migratzailea da, eta kostaldean eta barnealdean ageri da. Oraintsu, Araban ugaltzen hasi da.

Sakonera txikiko hezeguneetan bizi da, ur gazi zein gezetan. Batez ere kostaldeko urmaletan eta ibaien beheko aldeetan ageri da. Gure lurraldean estuarioetan, urtegiatan eta barnealdeko urmaletan ageri da. Urertzetan edo uretan ikus daiteke. Ibilera geldo bereizgarria du. Taldekoia da,

baina migrazioetan izan ezik, ez ditu talde handiak osatzen. Habia egiteko koloniala da. Habia lur gaineko zokogune txiki batean egiten du, landareen artean edo leku irekian, eta baita sakonera txikiko uretan ere. Urtean behin hiruzpalau arrautza errun ohi ditu. Intsektu, molusku eta harrak jaten ditu. Elikagaiok sakonera txikiko uretako lokatzen ibitiki gharoz harrapatzen ditu.

Hemen egindako behaketetan, 6 eta 20 indibiduo bitarteko taldeak ikusten dira. Dirudiezen, espeziearen populazioa handituz doa azkenaldi honetan. Arabako populazioak, dagoeneko, hogeit bat habia ditu.

Espezie honen faktore mugatzaileak dira gizakiak sortutako eragozpenak, segur aski gure lurraldeko hezegune batzuetan habia egitea galarazten dietenak.

Espezie hau kontserbatzeko, hezegune batzuetan jarduerak eta erabilera arautzeak, alegia, pertsona eta animalien sarrera mugatzeak, beharbada zenbait bikote finkatzea ahalbidetuko luke.

ATALARRA (*Burhinus oediconemus*)

Tamaina ertaineko hegaztia da 40 zentimetro ingurukoa. Sarritan ingurune erdi idorretan mugitzen da, eta marra ilunak ditu. Hegoak nabarrak dira, eta estalumen ertzean bi zerrenda zuri ditu. Azken ezaugarri horrek hegan dabilenean oso erraz bereiztea ahalbidetzen du. Buztana zurixka da, marra ilunak ditu, eta muturra ia beltza da. Mokoia horia da, eta punta beltza dauka. Hankak horiak dira.

Banaketa zirkunmediterranea duen espeziea da. Populazio nagusiak Iberiar Penintsulan eta Errusian bizi dira. Gure lurraldean Mediterraneoako eskualdean azaltzen da. Migrazioan zehar Europatik datozen ale ugari ikusten dira. Horietako asko negua igarotzen geratzen dira.

Habiak egiten ditu laborantzako lurretan, txilardietan, larreetan, eta landa eta estepa lehorretan. Oso lehortarra da eta lurretik arin eta bizkor mugitzen da. Hegan egitea ez zaio apenas gustatzen era erabat geldirik, kamuflatuta, egon ohi da. Egunsentian eta gauz aritzen da, eta batzuetan bere jarduera egunean zehar luzatzen du. Lagunkoia

da, eta talde txikietan bizi da. Habia lurrean egiten du, leku irekietan eta zokogune txikietan, barnealdea ia estali gabe. Urtean behin bi arrautza erruten ditu. Moluskuak, harrak eta artropodoak jaten ditu, eta noizbehinka harrapakin handiagoak ere harraputzen ditu.

Oso gutxitan behatu denez, badirudi bikote ugaltzaileen kopurua oso txikia dela. Europako banaketa-area osoan erregresio adierazgarria izan duela egiaztatuta da.

Erregresioaren eragileak ondokoak dira: nekazaritza-ingurunea eraldatzea, ehiza eta gizakiak eragindako eragozpenak.

Orokorrean, beharrezkoa da ingurune ireki eta landatuak kontserbatzea, eta ingurumena errespetatzen duten nekazaritza-jarduerak sustatzea.

KAIO ILUNA (*Larus fuscus*)

Tamaina ertaineko itsas hegaztia da, 60 zentimetro ingurukoa. Burua, lepoa, beheko atalak, eta buztana zuriak dira. Atzealdea gris iluna da. Hegoek muturra ilunagoa dute eta arraun-lumek punta zuriak dituzte. Mokoia horia da, eta beheko muturrean orban gorria dauka. Hankak horiak dira eztei-garaian. Gazteek, hainbat urteetan zehar, helduen lumajea lortu arte, nabarrak dira, eta orbanak eta ildaskak dituzte. Horrek, gazteak beste kario batzuen gazteengandik bereiztea zailtzen du.

Europar, banaketa zabala duen espeziea da, eta kostalde subartikoetaraino heltzen da. Gure lurraldean, Gipuzkoako itsasertzeko ekialdeko muturrean ageri da. Gure kostaldeko beste zenbait puntutan bakan batzuk ageri dira. Populazio sedentarioari iparraldeko latitudeetako aleak gehitzen zaizkio udazkenean eta neguan. Hegazti horiek negua pasatzera etortzen dira edo beste toki batzuetara joateko pasatzen dira.

Espezie hau umatzen da labarretan, uhartetxoetan eta, noizbehinka,

belardietan, duntan eta kostalde inguruko uhari-eremuetan. Iheskorra da, eta ez du gizakiaren presentzia beste karioek bezain ondo onartzen. Migrazioak egiten ditu kostaldean zehar. Kolonia da. Habia lurrean egiten du, zokogune txiki batean, eta barrualdea belar eta algekin estaltzen

du. Urtean behin hiru arrautza erruten ditu. Arrainak, moluskuak, harrak, eta hegazti eta ugaztunen arrautzak jaten ditu. Arrantzantzien hondarrak, zaborrak, eta sarraskia ere jaten ditu.

Gure lurraldean dozena bat bikote baino ez dira geratzen, eta populazioa nahiko egonkorra da. Dirudenez, Europako populazioak hedatzen ari dira.

Gure lurraldean populazioak hedatzea mugatzen duten faktoreak ekologikoak dira; hain zuzen, antzeko beste espezieekin konpetentzia daukate.

Espezie hau kontserbatzeko, umatze-kolonien babesa bermatu behar da gizakiak sortzen dituen eraldaketan eta harrapari antropofiloen aurrean.

ZATA ARRUNTA (*Caprimulgus europaeus*)

Tamaina txikiko hegaztia da, 25 zentimetro ingurukoa. Burua nabarmena da, moko motza eta ahoa oso zabala baititu. Hegoak eta buztana luzeak dira. Goialdea nabar gris, okrea eta beltzez ziprztindua da. Hegoak arre ilunak dira, eta orban gaztaina eta grisak ditu. Buztana nabarra da, eta orbanak ditu. Behealdea okrea, horixka da, eta zeharkako ildaska ilunak ditu. Zintzuraren alboetan orban argiak ditu. Moko beltza eta hankak nabarrak dira.

joaten dira.

la ingurune guztietan bizi da, zuhaitzi handi eta trinkoetan izan ezik. Nahiago ditu landare txikiz eratutako landarediak, besteak beste, txilardiak, iralekuak, larreak eta bazkalekuak. Landazabaletan eta hostozabalen eta koniferoen basoen soilguneetan ere ageri da. Gauean eta egunsentian aritzen da, eta egunez hartzen du atseden. Hegaldia isila, gozoa eta alderraia da, eta txiri ugari egiten ditu. Bakartia da, baina migrazio-garaian talde txikiak osatzen ditu. Habia lurrean egiten du, zokogune txiki batean. Bertan estali gabeko habia motza egiten du. Urtean bi aldiz bi arrautza errun ohi ditu. Batez ere, airean harrapatzen dituen intsektuez elikatzen da. Batzuetan, harrapakinak lurrean ere harrapatzen ditu.

la, gozoa eta alderraia da, eta txiri ugari egiten ditu. Bakartia da, baina migrazio-garaian talde txikiak osatzen ditu. Habia lurrean egiten du, zokogune txiki batean. Bertan estali gabeko habia motza egiten du. Urtean bi aldiz bi arrautza errun ohi ditu. Batez ere, airean harrapatzen dituen intsektuez elikatzen da. Batzuetan, harrapakinak lurrean ere harrapatzen ditu.

Lurraldeko zati zabaletan ohiko espeziea da. Hala ere, populazioaren dentsitatea ez da oso handia. Europa-ko populazioak erregresio gogorrean daude.

Populazioen erregresioaren eragile nagusiak dira habitata eraldatzea, batez ere nekazaritza-lurrak, azkenaldian, laborantza intentsiboak egin eta pestizidak gehiegi erabiltzen baitira. Hesi zinegetikoen aurka jota eta ibilgailuek harrapatuta ere hainbat banako hiltzen dira.

Espezie hau kontserbatzeko neurriak umatze-habitak hobetzera eta kontserbatzera bideratu behar dira, eta horretarako nekazaritza-jarduerak zentzuzkoak izan daitezten sustatu behar da.

MALKAR-SORBELTZA (*Apus melba*)

Tamaina txikiko hegaztia da, 20 zentimetro ingurukoa. Sorbeltz arrunt ezagun eta hiritarra baino dezente handiagoa da. Goialde osoa nabarra du. Hegoak ere marroiak dira, pittin bat distiratsuak, luzeak eta puntazorrotzak. Behealdea zuria da, eta bularrean marra nabar-grisa dauka. Buztanaren beheko estal-lumak nabar grisaxkak dira. Buztana urkila-tua dauka.

Mediterraneoko banaketa duen espeziea da. Gure lurraldean, banalerroko mendilerroetako eta Mediterraneoko eskualdeko amildegietan ageri da, batez ere Arabako mendebaldean. Udakoa eta migratzailea da. Barneko mendietako harkaitzetan

horrela, aireko planktona baino ez du jaten.

Ageri den tokietan ez da espezie oso oparoa, baina sarritan behatzen da. Nahiz eta datu asko ez izan dirudinez populazioak egonkorak dira. Beste eskualde batzuetan espeziea hedatzen ari da, populazioari eta eremu geografikoari dagokionez.

Populazioen atzerkadaren eragileen artean aipatzekoa da pestiziden zeharkako eragina, bere harrapakin-eskuragarritasuna gutxitzen baitute.

Espezie hau kontserbatzeko, umatze-koloniei berebiziko arretaz jarraitu behar zaie. Dena den, kolonia horiek beste espezie mehatxatu batzuekin batera osatzen dituzte; beraz, beste espezieei bezala, honi ere beharrezko lasaitasuna bermatu behar zaio.

MARTIN ARRANTZALEA

(*Alcedo atthis*)

Tamaina txikiko hegazti ikusgarria da, 15 zentimetro ingurukoa. Gorputza potxoloa dauka eta moko luzea eta zuzena da, harrapakinak heltzeko erabiltzen duena. Hegoak biribilduak eta buztana laburra dira. Goiko atalak berde urdinxka distiratsuak dira, eta behekoak gaztaina gorrixkak. Lepoan eta zintzurrean orban zuriak ditu. Buztana urdina da. Moko beltza da, eta oin gorrixka dauka. Hankak gorriak dira.

Mendebaldeko Palearktikoko banaketa zabala duen espeziea. Horrela, klima boreala duten gunetatik Mediterraneoraino hedatzen da. Gure lurraldean ere, oso sakabana-tuta dago.

Ibaietako erdiko beheko ibilguetan bizi da, ur garbia eta ertzetan landaredia dutenetan. Bakartia da,

baina udazkenean familia-talde txikiak osatzen ditu. Hegaldi zuzena eta arina dauka, eta ibaien ibilguak altuera baxuan igarotzen ditu tximista urdin txika bailitzan. Habia egiten ditu ibaiertzeko hondarrezko paretetan eta ezpondetan, bai eta ibaiaren presen azpian ere. Horretarako, metro bateko luzerainoko tunel bat zulatzen du, bukaeran ganbera bat duena, eta bertan habia jartzen du, ia materialik erabili gabe. Urtean bi errunaldi izaten ditu, eta bakoitzean sei edo zazpi arrautza errun ohi ditu. Zelatan ehi-zatzen du. Halatan, harrapakinak harrapatzeko, adar batek uretara amiltzen da zuzenean. Arrain txikiak, intsektuak eta uretako larbak janez elikatzen da.

Gure lurraldean 200 bikote baino zertxobait gutxiago daukela uste da. Urteak aurrera joan ahala pixkanaka gutxitu da. Populazioaren atzerakada hori Europako beste hainbat herrialdeetan ere gertatzen ari da. Hala eta guztiz ere, espezie honen populazioek gora-behera asko izaten dituzte. Populazio hauentzako mehatxuak dira ibaiak kutsatzea eta ibaietan egiten diren lanak: dragatzen, zuzenketak edo bide-razteak.

Ubideen eta ibaiertzen ezaugarriak eta uren kalitatea hobetzeak, espezie honen populazioak hobetez eta aurrera jarrai dezaten lagunduko.

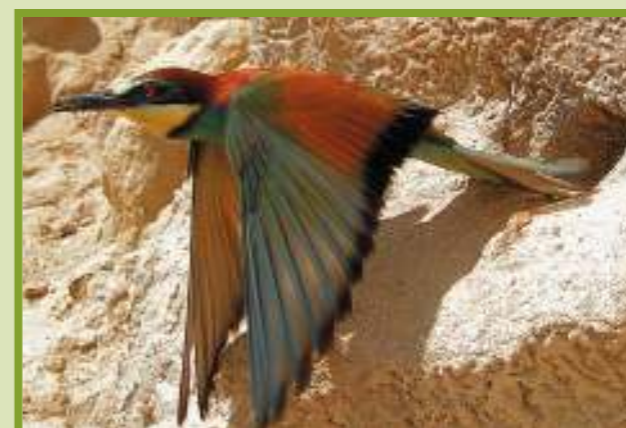
ERLATXORIA

(*Merops apiaster*)

Tamaina ertaineko hegaztia da 25 zentimetrainokoa. Nahastezina da dauden kolorazio biziari esker. Arraren kopeta zuri-berdexka da, lepoa eta atzealdea gaztaina gorrixka, eta horixkagoa da sorbalda eta ipurtxuntzurantz joan ahala. Goiko estal-lumak eta buztana berde urdinxkak dira, eta lema-lumek mutur ilunak dituzte. Hegoen luma primarioak urdin nabarrak dira eta sekundarioak gaztaina gorrixkak, muturrak ilunak dituzte, eta behealdea gaztaina argia dute. Mozorro beltza dauka eta zintzurra horia da. Bularra eta sabelaldea berde urdinxkak dira. Emea argiagoa eta berdexkagoa da. Moko luzea, kurbatua eta beltza da. Hankak nabarrak dira.

Banaketa zirkunmediterranea duen espeziea da. Gure lurraldean eskualde mediterraneoan bizi da. Udakoa eta migratzailea da. Klima mediterranea duten tokietan bizi da. Koloniak osatzen ditu zuhaitz sakabanatu batzuk dituzten eremu irekietan, gehien bat alubio-lautada eta ibaiertzetan. Hegaldi trebea dauka, eta harrapakinak airean harrapatzen ditu. Planeatu egiten du eta batzuetan telefono

harietan pausatzen da. Migrazioetan talde handiak osatzen ditu. Kolonietan ugaltzen da. Habia egiten du materialik gabe, lurrezko paretetan eta ezpondetan industen duen 2,5 metro-rainoko tunelaren amaieran dagoen ganbera batean. Bertan, urtean behin lau eta zazpi arrautza bitartean errun ohi ditu. Aireko intsektuek elikatzen da, eta gehien bat erleak jaten ditu. Ez da ugaria, baina bere banaketa-arean ohikoa da. Litekeena da lurraldea orain dela gutxi kolonizatu izatea, eta dirudienez, hedatzen ari da. Iberiar Penintsulan eta Europako zenbait herrialdeetan ere hedatzen ari da. Dena den, populazio batzuen erregresioa ere egiaztatu da. Espezieak nozitzen dituen mehatxu nagusiak dira bere umatze-tokiak sunsitztea eta legez kanpoko ehi-za.

Kontserbazio-neurriek ziurtatu behar dute umatze-koloniak babestea eta ibaien ekosistemak egoera onean mantentzea.

LEPITZULIA (*Jynx torquilla*)

Tamaina txikiko hegaztia da, 15 zentimetroko. Kolorazio orokorra nabar-grisaxka da, eta orban arre bermikur finak ditu. Inguratuta dagoela uste duenean, burua modu deigarrian biratzen du. Babes-mekanismo gisa ulertu behar da. Hortik dator, hain zuzen, eman zaion izen arrunta. Burua nabarra da, eta lumen ertzak ilunak dira. Hegoen goialdea nabarra da, eta behealdea gorrixka eta grisa. Buztanak marra gris eta nabarrak ditu. Bularra eta sabelaldea nabar gorrixkak eta marratuak dira. Mokoia eta hankak nabarrak dira.

Banaketa palearktiko duen espeziea da. Gure lurraldean oso sakabanatuta dago eta eskualde atlantikoan nahiko ohikoa da. Udako espeziea da.

Landazabal atlantikoan bizi da; zuhaitzak sastrakadiak eta fruta-arbolen landaketa helduak dituzten inguruetan. Ingurune horietan habia egiteko zulo-guneak eta elikatze larreak ditu. Ere-

mu horietatik kanpo, inoiz zuhaitz hostoerorkorren basoetan ere ageri da, batez ere erka-meztietan, hauen argiune eta ertzetan. Zuhaitzarrak da; hala ere, batzuetan lurrian mugitu eta pausatzen da, bertan elikatzen baita. Habia egiten du zuhaitzen zulguneetan eta giza eraikinen hutsuneetan, eskuari, garaiera baxuetan. Habia egiteko ez du materialik erabiltzen. Urtean errunaldi bakarra izan ohi ditu, zazpi eta hamar arrautza bitartekoa. Intsektuak janez elikatzen da, ia inurriak baino ez ditu jaten.

Landazabal atlantikoan, 10 hektareako 0,2 eta 2,1 indibiduo bitarteko dentsitatea du. Dirudenez, populazioak gutxitu egin dira bai hemen eta bai Europako beste herrialde batzuetan.

Populazioen erregresioaren eragileak dira, batetik, nekazaritza areagotzeak larreetako formizido-kopurua txikitzea eragin du, batez ere lursail marjinalak desagertu direlako eta pestizidak gehiegi erabiltzen direlako. Bestalde, habiak egiteko toki gutxi dute, zuhaitz zaharrak falta baitira.

Kontserbazio-neurriak bideratu behar dira landazabala kontserbatu eta hobetzera. Leku horietan zuhaitz helduen proportzio egokia mantendu beharko litzateke.

OKIL TXILIA (*Dendrocopos minor*)

Txolarre baten tamainako okila da, 15 zentimetro ingurukoa. Ar eta emeen artean dimorfismo arina dago. Arrek buruan masail zuriak dituzte, bibote antzekoa beltza da, kopeta zuria, txanoa gorria eta garondoa beltza. Emeeek kopeta zuri-lohia dute eta pileoa eta garondoa beltzak dira. Atzealdean eta hegoetan marra beltz eta zuriak ditu. Buztanaren erdialdea beltza da eta alboetan marratua. Beheko atalak argiak, zertxobait marratuak dira. Moka beltza da eta hankak gris berdexkak dira.

Palearktikoan banaketa zabal duen espeziea da. Gure lurraldean zehar sakabanatuta dago, baina ez dira populazio dentsoak. Neguan, zertxobait barreiatzen da.

Espezie hostoerorkorren basoetan bizi da, batez ere, hariztietan et ibaiertzeko zuhaixketan. Baso zabaletan zein unada txikietan bizi da. Halatan, landazabalean aski ohikoa da. Zuhaitzetako gune garaietan bizi da. Hegaldia izurtua eta geldoa da. Habia zuhaitzetako hutsuneetan egiten du; barrunbe txikia egiten du. Horrela, sarrerako tunel kurbatua gainera txiki eta luzanga batean amaitzen da. Ganbera hori ez du estaltzen, eta bertan, urtean behin, lau eta sei arrautza bitartean errun ohi ditu. Gehien bat intsektuek elikatzen da, baina batzuetan landareak jaten ditu, batez ere fruitu txikiak.

160 bat bikote daudela uste da. Penintsulako populazioa, Europako beste herrialde batzuetan gertatzen den legez, erregresioan dago.

Habitata eraldatzea da atzerkadaren eragile nagusia. Izan ere, heskaietako, ezpondetako eta urertzetako zuhaitz zaharrak kentzen dira, mozketa-ziklo laburra duten espezieekin egiten dira baso-berritzeak, eta lorategi eta parkeetan ere gehiegi moztu eta inausten da.

Espezie hau kontserbatzeko neurriak bideratu behar horiztiak eta beste espezie hostogalkorrek, oin askeak eta zuhaitz zaharrak kontserbatuko dituzten kudeaketak egitera. Halaber, ur-ertzak eta zuhaitzak dituzten heskaiak zaintzea ere bultzatu behar da, batez ere landazabalean.

KALANDRIA (*Melanocorypha calandra*)

Alaudido handia eta sendoa da, 19 zentimetroko. Orokorrean, lur-kolorekoa da, eta lumen ertzak argiak eta grisak dira. Burua nabar grisaxka du, eta atzerantz luzatzen den bekain zurixka dauka. Bularra okrea da, marra batzuk ditu, eta idun erdiaren itxurako orban beltzak ere bai. Sabela zuri-lohia da. Hegoak nabar ilunak dira. Luma sekundarioen ertzak zuriak dira eta azpialdea oso iluna dute. Buztana nabarra da, eta ertz zuriak ditu. Mokoia sendoa eta hori-nabarra da. Hankak nabarrak dira.

Mundu osoan banaketa zabala duen espeziea da. Mediterraneoan, Itsaso Beltzean, Ekialde Hurbilean eta Asiako erdialdean ageri da. Gure lurraldean, populazio txikia bakarria bizi da, Mediterraneoako eskualdean.

Toki zabaletan bizi da; laborantza-lur

eta lugorri zabaletan, belar erruderalak dituztenean eta inguruan zereal-soroak daudenetan. Taldekoia da. Talde oso sinkronizatuetan egiten du hegan, lurretik nahiko gertu. Lurretik mugitzeko abila da. Habia kolonia laxoetan egiten du, lurreko zokogune txikietan, landareen babespean, belar lehorrak erabiliz. Urtean birritan lau edo bost arrautza errun ohi ditu. Gehien bat artropodoez elikatzen da, baina molusku, har eta haziak ere jaten ditu.

Populazioa 50 bikotetik beherakoa da. Kopuruak gora edo behera egiten du erabilgarri duen habitataren azaleraren arabera. Iberiar Penintsulan gainbeheran dago.

Gure lurraldean aipatzekoa da ingurunearen muga naturalak faktore mugatzaileak direla, espezieak aurrera egitea ekiditen baitu. Penintsulan, atzerakadaren eragileak dira nekazaritza areagotzearen ondorioz ingurunea eraldatzea, eta azalera zabalak ureztatzea.

Espezie hau kontserbatzeko egoikia izango litzateke laborantzen txandaketak egitea eta lurraldi baterako uztea. Era berean, nekazaritza-inguruneen biodibertsitatea hobetuko litzateke.

TXORIANDRE ARRUNTA (*Calandrella brachydactyla*)

Tamaina txikiko hegaztia da 15 zentimetroko. Ez da oso deigarria. Orokorrean lur-kolore argia du. Atzealdea arre gorrixka da, eta ildaxka edo zerrenda ilunak ditu. Buruaren goialdea zertxobait gorrixka da; txanoa du, pixka bat tentea izan daitekeena. Behealdea zuri lohia da, eta alboetan eta bularrean marra gehiago ditu. Lepoaren albo bakoitzean orban beltz laburra dauka, espezie honen bereizgarriak direnak. Hegoak arreak dira, eta lumek ertz zuriak dituzte. Mokoia horia da eta hankak arreak dira.

Banaketa zirkunmediterranea duen espezie da. Gure lurraldean, Araba-

ko Errioxan ageri da, baita beste puntu bakanen batean ere. Uda-ko espeziea da.

Espezie hau bizi da mahastietan eta larre xerofiloak dituzten errein gabeko lursailetan, eskuari, eremu erdi idorretan edo estepa-lurretan. Taldekoia da. Taldetan egiten dute hegan, altuera txikian, eta askotan lurtean ez dira antzematen. Zuhaitz eta zuhaixketan ez da ia inoiz pausatzen. Habia egiten du lurreko zokogune txikietan, meta lumak erabiliz kopa sakon baten itxura duen habia eraikitzen du. Urtean birritan hiru eta bost arrautza artean errun ohi ditu. Artropodoak eta haziak jaten ditu.

Uste da espezie honen dentsitatea 10 hektareako 0,4 indibiduokoa dela. Bere joera ez da ezagutzen, baina Penintsulako populazioa erregresioan dago.

Euskadin, espezieak behar duen ingurunearen zabalera oso murrizta da, eta hori dela eta da hain urria espezie hau. Gauza bera gertatzen zaie estepakoak diren beste espezie batzuei ere. Iberiar Penintsulan, batik bat, laborantza intentsiboek eragiten dute erregresioa, habitat erabilgarria gutxitzen baitute.

Espezie hau kontserbatzeko neurriak bideratu behar dira Mediterraneoako eskualdean bizi den ingurunea mantentzera eta egungo ustiaketa-sistemari eustera.

KUTTURLIO MOKOLABURRA (*Galerida theklae*)

Tamaina txikiko lurreko hegaztia da, 15 zentimetro ingurukoa. Kutturlio arruntarekin bereiztea zaila da. Goi aldean arre grisaxka da, luzeran marrak ditu eta orban ilunagoak ere bai. Isatsaren goiko estal-lumak gorrixkak eta hegoak grisak dira. Lumazko gandor arre iluna dauka, oso bereizgarria, normalean tente eramaten duena. Zintzurra argia da, eta alboetan orban gorrixka gutxi batzuk ditu. Behealdean arre argia da, orbanik gabea, bularrean izan ezik, bertan orbanak nabariak baitira. Mokoia eta hankak arre kolorekoak dira.

Banaketa Afrikako iparraldean duen espeziea da. Iberiar Penintsula osoan bizi da, isurialde atlantikoan izan ezik. Gure lurraldean Mediterraneo eskualdean ageri da, eta nahiko mugatua da.

Lursail mistoetan bizi da, larre xerofiloak, ezkaidiak, erro-mero-sasiak eta arte-sastrakadiak agertzen direnetan, hain zuzen ere. Halaber, harrizta eta gutxi landutako eremuetan ere azaltzen da. Hegazti bakartia da. Noizbehinka bikoteka edo talde txikietan ikus daiteke. Bere hegaldia baxua eta uhindua da. Askotan pausatzen da. Lurreko zokogune txiki batean egiten du habia landareak, ileak eta lumak erabiliz. Urtean bi edo hiru errunaldi egiten ditu, eta bakoi-tzean hiru edo lau arrautza errun ohi ditu. Haziez elikatzen da eta artropodoak ere harrapatzen ditu.

Euskadin, populazioa 50 bikotetik beherakoa dela uste da. Penintsulako populazioa erregresioan dago.

Gure lurraldean, espezie honen agerpena mugatzen duen faktorea da espezieak behar duen ingurunearen zabalera oso murrizta dela. Gauza bera gertatzen zaie estepetako beste espezie batzuei ere. Beraz, faktore mugatzaileak ekologikoak dira. Iberiar Penintsulan, laborantza intentsiboek eta baso-berritzeek eragiten dute batik bat populazioen atzerakada, habitat erabilgarria gutxitzen baitute.

Kontserbazio-neurriak espezie honek Mediterraneo eskualdean erabiltzen duen ingurunea mantentzera bideratu behar dira.

LANDA-TXIRTA (*Anthus campestris*)

Tamaina txikiko hegaztia da, 15 zentimetro ingurukoa. Bizkarraldean arre-grisaxka da, nahiko uniforme. Bekaina oso nabaria da, zurixka. Behealdean zuri kremakolorekoa da. Bularra eta alboak gaztaina gorrixkak dira, pixka bat marratuak. Hegoak arreak dira, eta lumek ertz horiak dituzte. Isatsa arrea da, eta ertzak kremakolorekoak dira. Mokoia arre iluna da eta hankak arre horiak dira.

Europa, Asia eta Afrikako iparralde gehienean agertzen den espeziea da. Gure lurraldean bakarrik gune mediterraneoan eta gune azpikantauriarren hego-erdialdean azaltzen da, Eremu zabal honetatik kanpo ere populazioaren bat edo beste bizi daiteke. Espezie hau udakoa eta Saharaz bestaldeko migratzailea da.

Deforestatutako guneetan bizi da, erliebe leun eta giro lehorretan, larre xerofilo edo sastraka herrestariak dauden lekuetan, eta baita ertzetan heskaiak dituzten lehorreko laborantzetan ere. Lurrean egoten da, eta lurretik abileziak mugitzen da. Bere hegaldia baxua eta uhindua da. Migrazioan talde txikiak osatzen dituzte. Lurreko zokogune txikietan egiten du kopa-itxura duen habia, landareen hondarrak erabiliz eta barrualdea tapizatuz. Oro har, urtean birritan hiru eta bost arrautza artean erruten ditu. Lurrean harrapatzen dituen artropodoak elikatzen da.

Euskadin 3.500 bikote daudela uste da. Penintsulako eta Europako populazioak erregresioan daude.

Bere populazioen eta banaketa-arearen erregresioaren eragileak dira, oro har, lurraren erabilera aldaketak. Hala nola, sastraka xeheen baso-berritze natural edo artifizialak egitea, abeltzaintza estentsiboa uztea eta tradiziozko nekazaritzaren lursailak laborantza intentsiboko lursail bihurtzea.

Espezie hau kontserbatzeko neurriak, habitata irizpide ekologikoak kontuan hartuta erabiltzera bideratu behar dira. Halatan, artzaintza eta sastrakadiak kontserbatzea bultzatu behar da, egokiak diren tokietan.

UR-ZOZOA (*Cinclus cinclus*)

duen itxura lodikotea. Burua eta garondoa arre ilunak dira, eta gainerako bizkarraldea gris beltzezka da. Hegoak arre beltzak dira. Buztana motza eta gris iluna da. Zintzurra eta bularra oso zuriak dira, eta sabelaren atzealdea arrea da. Mokoa arre beltzezka da eta hankak arreak dira.

Espezie menditarra da, European Asian eta Afrikan bizi dena. Gure lurraldean sakabanatuta ageri da, eta lurraldearen herena hartzen du. Lotura handia du inguru menditsu eta

Hemezortzi zentimetro rainoko hegazti txikia da. Mozkotea da, eta itxura tripontziak eta buztan laburrak areagotu egiten dute

kostako ibaiekin.

Hondoan txintxarrak eta ertzetan haitzak dituzten erreketetako goiko ibilguetan, ibai malkartsuetan bizi da espezie hau, ur-jauziak eta ur-lasterrak, ur gardenak eta sakonera gutxi dituzten aldeetan. Ibilguan zehar agertzen den landarediak ez dio axolarik. Lurraren arrasean egiten du hegan, zuzen, apeu ozena egiten duen bitartean. Erraztasun handia dauka murgildu eta urpean igeri egiteko; ur azpian ibiltzeko ere gai da. Errekatik ateratzen diren harrietan pausatzen da maiz. Bakartia da, eta ugalketa-garaian bikoteka batzen da. Ur-mailaren gainetik egiten du habia, ezpondetako zulo edo arrakalaren batean, edota enborren baten oinarrian, zenbaitetan ur-jauziren batez babestua dagoena. Goroldioz egiten du kopa-formako habia, eta barrualdetik tapizatu egiten du. Urtean zehar 2-3 errunaldi izan ohi ditu, bakoitza 4-5 arrautzetakoa. Uretako intsektuek elikatzen da eta dieta osatzen du molusku, krustazeo, har eta arraintxoekin.

Euskadin populazioa 100-250 bikote ugaltzailerik osatzen dutela uste da. Populazioak azken hamarkada hauetan beherakada nabarmena izan du. Europako beste zenbait herrialdetan espeziea erregresioan dago egonkorra da.

Populazioen erregresioaren eragileak dira espeziea bizi den ingurunea eraldatzea, eta bereziki, urak kutsatzea. Izan ere, ur-zozoa uraren kalitatearen adierazle ona da.

Espezie hau kontserbatzeko neurriak espezieak erabiltzen dituen ubideak hobetzera eta iraunaraztera bideratu behar dira.

MENDI-TUNTUNA (*Prunella collaris*)

Hemezortzi zentimetro rainoko tamaina txikiko hegaztia da. Burua eta bizkarraldea grisak dira eta luzetara orban arreak ditu. Hegoetan bi ilara fin osatuz, punta zuriak dituzten estal-luma beltzezka ditu. Arraun-lumak arreak dira eta ertz okreak dituzte. Buztana arrea da, eta zenbait luma ditu orban horiak eta puntan orban zuri lohia dituztenak. Zintzurra zuri lohia da, eta tanto beltzak ditu; bularra eta sabelaldea grisak dira. Saihetsaldean gaztainakolore oso bereizgarria du. Moko beltza da, oinarri zuria duena, eta hankak arre-arrosak dira.

Eurasian banaketa zabala duen espeziea da; batez ere, Europako erdialde, hegoalde eta ekialdeko mendiguneak

hartzen ditu. Gure lurraldean, banaleroko mendietako inguru garai eta harritsueta bizi da, eta ez da 900 metrotik behera ageri. Migratzaile partziala da, gure lurralde mendierro mugakideetako populazioak etorri ohi dira. Neguan, ordea, umatzeonetan egoten da, batez beste, altuera txikiagoetan.

Malkar handiko inguru menditsu garaietan bizi da, harrizko

estaldura oparoa, zuhaitzik ez eta sastrakadi gutxi dituzten aldeetan. Bakartia da, hegaldi baxua eta laburra du, eta lurre-ratu bezain laster ezkututzen da. Migrazioen aurretik familia-taldeak izan ohi diren bando txikiak osatzen ditu. Lurrean, harrien artean edo harkaitzetako arrakaletan egiten du habia, kopa-formakoa, landareez egina eta barrualdea tapizatu izaten duena. 3-5 arrautza errun ohi ditu urtean behin edo bitan. Artropodoz elikatzen da, eta har, molusku eta landare-haziekin osatzen du dieta.

Azken urteetan egonkorra den 30 bikote inguruko populazioa balioesten da.

Ez du ageriko faktore mugatzailearik, eta mendigoizaleen aurrean ez da asaldatzen.

Kontserbazio-neurriak bideratu behar dira mendinguruak eta hauen aniztasuna bere horretan mantendu eta iraunaraztera; nolahi ere, bereziki erreparatu behar zaio sua egiteari, batez ere ugalketa-garaian.

PITXARTXAR NABARRA

(*Saxicola rubetra*)

Hamahiru zentimetrorainoko hegazti txikia da. Sexu-dimorfismoa dauka. Arrak goiko aldea arre beltzezka du eta lumek gaztaina-koloreko ertzak dituzte. Buruan, zerrenda superziliar zuria eta begien azpian marra beltzak ditu. Hegoak gainaldean arre ilunak dira, eta barnealdeko estal-lumetan orban zuria dute. Oinarri zuria duen buztan arrea dauka. Behealdeak zuriak edo krema-kolorekoak dira, gorriakagoak lepoa eta bularra, eta marra zuria dauka zintzuraren alde bakoitzean. Emeak zerrenda superziliarra horixka du, gainaldea ariagoa dena. Zuri gutxiago ageri du hegoetan, eta zintzurereko marrek arreak ditu. Mokoia eta hankak beltzak dira.

Palearktikoan banaketa zabala duen espeziea da. Gure lurraldean Entzia, Aralar, eta Salbada mendikatetako magaletan baino ez da agertzen. Arabako Lautadan, hezeguneetako ertzetan ere bizi da. Udako espeziea da, Saharaz bestaldeko migratzailea.

la zuhaitzik eta zuhaixkarik gabeko larre eta baz-

kaleku irekietan bizi da eta mila metrotik behera agertzen da. Pausalekuan denbora luzez hartzen du atsedean eta buztana maiz astintzen du. Hegaldi zuzena dauka, eta udazkenean familia-talde txikietan batzen da. Landareen artean egiten du kopa-formako habia landareak erabiliz, eta barnealdetik estaltzen du. Urtean 5-7 arrautzako errunaldi bat edo bi izan ohi ditu. Batez ere, lurrean edo landareen artean harrapatutako artropodo, molusku eta harrak jaten ditu.

Euskadiko populazio ugaltzailea 500 bat bikotekoa dela uste da. Espezieak erregresio handia jasan du, banaketa-areari dagokionez, bai eta populazioei dagokionez ere, hala, 60ko hamarkadan Gipuzkoan oparoa zen. Iberiar Penintsulan ere aleen beherakada gertatzen ari da; European, ordea, orokorrean egonkorra da edo gainbehera oso txikiak ditu.

Espeziearen erregresioaren eragile dira inguruaren aldaketa, hala nola, otalur eta landazabalen baso-berritzeak, nekazaritza areagotzea edota larreen arteko zuhaixkak deuseztatzea.

Kontserbazio-neurriak bizi den ingurua bideratu behar dira, habitata mantentzera edota hobetzera.

IPURZURI HORIA

(*Oenanthe hispanica*)

Hamabost zentimetrorainoko txoritxia da. Sexu-dimorfismoa dauka. Arrek gainalde okre gorriak dute eta ipurtxuntxurra eta goiko estal-lumak krema-zuriak. Hegoak beltzak dira, buztana zuria da, eta muturreko marra eta erdialdeko lumak beltzak ditu. Honek, txoriari hain berezia den alde-rantzizko "T"-aren diseinua ematen dio. Beheko aldeak krema-zuriak dira. Burua zuria da, zintzur krema-kolorekoa, eta belarrien ingurua beltza. Emeak gainalde arrea edo gaztaina eta horia du; ipurtxuntxurra zuria eta hegoak arreak dira. Behealdeak okre argiak dira eta zerrenda superziliarra horia da. Mokoia eta hankak beltzak dira.

Mediterraneoan, Afrikako ipar-mendebaldean eta Ekialde Hurbilean banaketa zabala duen espeziea da. Gure lurraldean, Mediterraneoeko eskualde-rra mugatzen da, eta inguru subkantauriarrean populazio bakarturen bat ere badago. Udako espeziea eta Saharaz bestaldeko migratzailea da.

Basoa galdu den inguru harritsu edo erdi idor irekietan bizi da, altitude txikian, landaredi-estaldura txikiko inguruetan, eta sakabanatuta erromero, ezka eta abaritzaren zuhaixka txikiak agertzen diren inguruetan. Otalurretan eta mahasti, olibondo eta soroetako ertzetako zuhaixketan ere agertzen da. Hegaldia altuera txikikoa, azkarra eta

laburra izan ohi da. Harri edo zuhaitzetan lurreratzen da eta lurrean oso abila da. Lurreko sakonunetan egiten du habia landareak erabiliz, harri edo mulu baten ondoan. Kopa-formako habia da, sarrera albo batean duena eta barrualdea estalia duena. Urtean birritan errun ohi du, eta 4-6 arrautzako errunaldiak izaten dira. Elikagai, batez ere artropodoak, lurrean harrapatzen ditu.

Euskadin populazio ugaltzailea 500 bat bikotekoa dela uste da, egonkor mantentzen dena. Italiako Penintsulan eta Iberiar Penintsulan erregresio nabarmena pairatu du, bai banaketa-areari eta bai alekopuruari dagokionez. Europako beste zenbait herrialdetan espeziearen egoera egonkorra da.

Espezie honen presentzia, eta populazioak hedatzea eta haztea baldintzatzen duten faktoreak bizi diren inguruaren muga ekologikoak dira. Erregresioaren eragile nagusia litzateke Sahelako negutoki afrikarretan habitata galtzea. Gainera, espeziearentzat mehatxu handia da habitata eraldatzea, hala nola, nekazaritza areagotzea, azalera handiak ureztatzea eta abeltzaintza estentsiboak uztea.

Nekazaritza-jarduera adeitsuen bidez habitata zaintzea eta abeltzaintza estentsiboari ekiteak populazioen iraupena ziurta dezakete.

HARKAITZ-ZOZO GORRIA

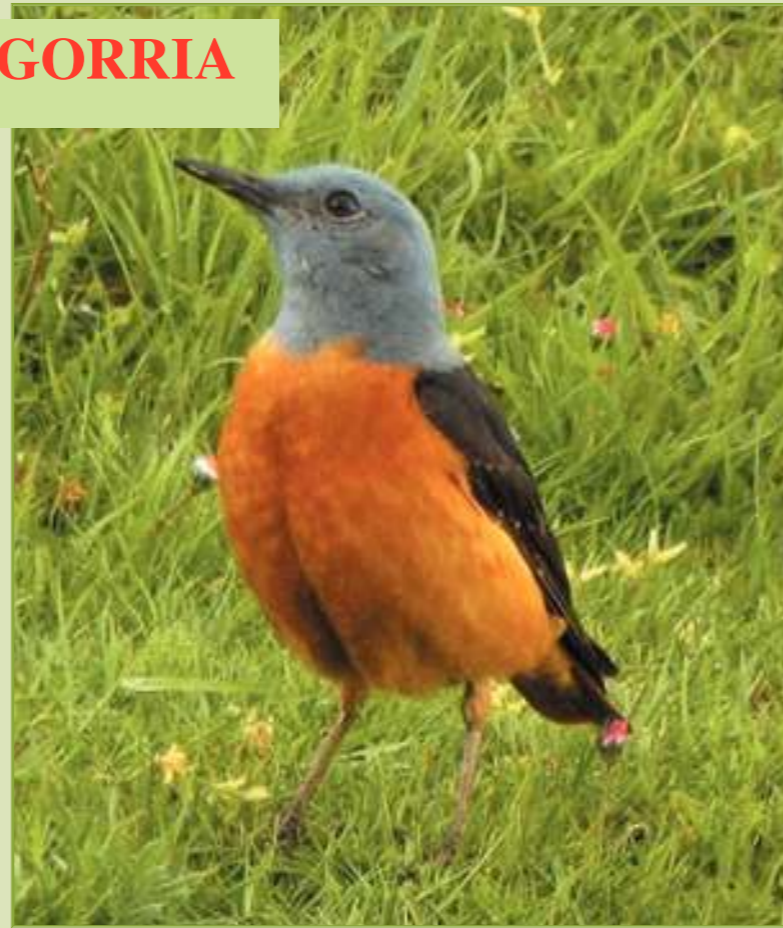
(*Monticola saxatilis*)

Hemeretzi zentimetro hegazti txikia da. Sexu-dimorfismo nabarmena dauka. Arrak burua, zintzurra eta bizkarraren atzealdea urdin argiak ditu, eta ipurtxuntxurra zuria. Hegoak arre ilunak dira. Buztanaren erdialdea arrea du, eta alboetan gaztaina-kolorekoa da. Behealdea gaztaina-laranja bizia da. Emeak tantoak dituen gainalde arre grisa edo pittin bat urdinxka du. Isatsaren estalimak okreak dira. Behealdea gaztaina-kolorekoa, arrarena baino hitsagoa, eta orban arreak ditu. Mokoak beltza eta hankak arreak dira.

Palearktiko inguru menditsuetan banaketa zabala duen espeziea da; Europan, Asian eta Afrikako ipar-ekialdeko herrialde zirkunmediterraneoetan bizi da. Gure lurraldean toki banaketan agertzen da, mendikate atlantiko eta subkantauriarretan. Udako espeziea da, Saharaz bestaldeko migratzailea.

Larre eta haitz ugariko inguru menditsuetan bizi da. Bakartia da, eta harrien artean ezkutatzen da berehala. Lurrean sarritan egoten da eta egiten dituen hegaldiak laburrak eta altuera txikikoak izaten dira; buztana astintzen du pausagunean dago-

enean, normalean harkaitz baten ertzean. Udazkenean familia-talde txikiak erazten ditu, batez ere migrazioarako. Harkaitz eta erai-kinetako arrakala eta zuloetan landareekin egiten du kopa-formako habia, barrutik tapizatua. 4-5 arrautza errun ohi ditu urtean behin. Lurrean harrapatutako artropodoak eta moluskuak jaten ditu, bai eta zenbait anfibio, narrasti eta fruitu ere.

Euskadiko populazioaren tamaina 100 bat bikote ugaltzailetan balioesten da, eta kontingentea egonkorra da. Hala ere, Europako erdialde eta ekialdeko hainbat herrialdetan gertatzen ari den erregresioa izugarria da.

Espeziearen habitat-eskakizunak berak dira espeziearen garapena mugatzen dutenak. Beste inguru batzuetan, espezieek habitata galdu dute, eski-estazioak eta mendi-turismoa dela eta. Horrez gain, espeziearen beherakada eragin dute abeltzaintza estentsiboa desagertzeak eta basoak birpopulatzeak.

HARKAITZ-ZOZO URDINA

(*Monticola solitarius*)

Hogei zentimetrarainoko tamaina txikiko hegaztia da. Sexu-dimorfismo oso nabarmena dauka. Arrak bizkarralde urdin iluna du, eta zenbait isla ditu; sabelaldea ilunagoa da. Buztana eta hegoak ia beltzak dira. Emea arrea da gainaldean, lumen ertzak beltzak dira; lumen ertzak grisak dituzten hego arreak ditu, eta buztana beltza da. Zintzurra zurixka da, eta lumen ertzak arreak eta beltzak dira. Beheko aldeak orlatuta ditu. Mokoak eta hankak beltzak dira.

Palearktikoan banaketa zabala duen espeziea da. Europan, Asian eta Afrikako ipar-ekialdeko herrialde zirkunmediterraneoetan ageri da.

neotan ageri da. Gure lurraldean, batez ere itsaslabarretan agertzen da, bereziki Bizkaian, eta Arabako Mediterraneo mendilerroetan ere aipamen bat edo beste egin da. Migratzaile partziala da.

Harkaitzetan egoten da, eta batez ere kostaldeko labarretan bizi da. Bakarka eta iheskorra da. Lurrean, landaririk gabeko lekuetan ematen du denbora luzea, eta bertan mugitzeko trebea da. Altuera txikian egiten ditu hegaldi laburrak. Noizean behin, bikoteka edo familia-talde txikietan ikusi da. Haitz, eraikin, edo konetako arrakala eta zuloetan egiten du kopa-formako habia landareekin erabiliz, eta barnealdetik tapizatua egoten da. 4-5 arrautza errun ohi ditu urtean behin, edo batzuetan bitan. Zelatan ehiatzen du, harrapakinaren gainera oldartzen da ikusi bezain laster; batez ere artropodoak, harrak eta moluskuak jaten ditu.

Populazio ugaltzailea 25 bat bikotekoa dela uste da, eta badirudi populazioa egonkorra dela. Europako zenbait lurraldetan, Iberiar penintsulan kasu, gainbeherak aipatu dira.

Gure lurraldean egokiak diren habitat-eskasiak espeziearen agerpena mugatzen du, batez ere banaketa-areari dagokionez. Edozein kasuan ez du gizakiaren presentzia jasaten. Beste zenbait ingurutan habitata galtzea eta ekin-tza turistikoak dira mehatxu aipagarrienak.

Espezie hau kontserbatzeko, beharrezkoa da itsaslabarrek behar bezala babestea, espezie honen eta antzeko beharizan ekologikoak dituzten harkaitzetako beste espezieen ezinbesteko lasaitasuna bermatzeko.

ZOZO PAPARZURIA (*Turdus torquatus*)

Hogeita bost zentimetrarainoko txoria da. Sexu-dimorfismo nabaria dauka. Arrak goiko eta beheko aldeak beltz arreak ditu, buztana beltza eta bularrean orban zuria. Hegoak ere beltzak dira, eta lumek ertzak zuria dituzte. Emea arre iluna da gainaldean, lumen ertzak arreak eta bularreko orban txikiagoa eta hitsagoa ditu. Punta arrea duen moko horixka dauka. Hankak arreak dira.

Europan banaketa sakabanatua duen espeziea da. Gure lurraldean, populazio ugaltzailea uren banalerroko mendigune bakar batean baino ez agertzen. Migratzaile partziala da eta pase-garaian zonalde eta biotopo ezohikoetan beha daiteke.

Erliebe handiko inguruetan bizi da, harkaitzeko hormak dituzten zuhaitzik gabeko larre menditarretan. Paramo garai eta baso menditarretan agertzen da. Bakartia da, iheskorra, arriskurik txikiaren aurrean ezkutatzen dena. Hegaldi azkar eta zuzena dauka, eta maiz pau-

satzen da. Migraziorako baino ez da bando txikietan batzen. Zuhaitz, zuhaixka eta hormetako zuloetan landarez egiten du habia, kopa-formakoa eta barrutik tapizatua dena. Urtean bitan 4-5 arrautza errun ohi ditu. Harrak eta artropodoak jaten ditu, eta neguan, baita molusku eta fruituak ere.

Euskadin dagoen populazio ugaltzailea minimoa da, dudarik gabe. Iberiar Penintsulan atzerakada xumea nabaritu da, eta Europar egonkorra da.

Espezie honen faktore mugatzaileak ziurrenik lurraldeko baldintza ekologikoak dira, espeziearentzat egokienak ez direnak. Izan ere, gure lurraldea zozo paparziaren banaketa-arearen hegoaldeko muga da.

Espezie hau babesteko, erabiltzen duen ingurua babestu behar da, eta egun dituen erabilerak mantendu behar dira.

UR-BENARRIZA (*Acrocephalus paludicola*)

Hamahiru zentimetro inguruko lezkari txikia da. Bizkarraren oinarritzko kolorea arrea edo oliba-kolorekoa da, baina marra beltz ugari ditu. Buruan, lerro supertziliar okrea du eta horren gainean marra iluna. Kaskoaren erdialdea argia da. Beheko aldeak arre argiak dira,

mokoak beltza eta hankak arrosak.

Europako ekialdean agertzen den espeziea da; bere negutokiak Saharaz bestaldeko Afrikako mendebaldean daude. Gure lurraldean, kostaldean ikusten den migratzaile urria da. Batez ere Txingudin agertzen da, eta noizean behin barrualdeko hezeguneetan ere bai.

Habia egiteko zingiretako landare belarrak dituzten hezeguneak, istingadiak eta ibaiak aukeratzen ditu. Migrazioan zehar, kostako paduretan eta urtegiatan ere agertzen da. Bakartia da, zuhurra, eta landareen artean denbora luzea ematen du. Lurretik mugitzen da eta korrika ere egiten du. Hegaldi laburra dauka, berehala lur hartzen du eta ezkutu egiten da. Ihitokietan egiten du habia lurretik altuera gutxira. Kopa-formako habia belar, armiarma-sare eta biloeekin egiten du, eta barnealdea tapizatzen du. Urtean behin 5-6 arrautza erruten ditu. Intsektuz elikatzen da.

Oso gutxitan behatu da espezie hau Euskadin Europako populazioa ikaragarritzko erregresioa parratzen ari da.

Populazioen erregresioaren eragile nagusiak dira habia eraikitzen duten inguruetako habitata hondatzea eta pestizidak gehiegi erabiltzea, baliabide trofikoak galtzen dira eta.

Kontserbazio-neurriak hartu behar dira habia egiten duten eremuetan: Hala ere, gure lurraldeko hezeguneak babestea populazioak mantentzen lagunduko du.

EZKAL-TXINBOA

(*Sylvia conspicillata*)

Hamahiru zentimetro rainoko txori txikia. Bizkarralde arre-gorrixka du, burua errauts-grisa, eta mokoaren ertze-tara joan ahala beltzezka da. Hegoak arreak dira eta hertz argiak dituzten lumak ditu; buztana gris iluna da, kanpoko lema-luma argiak dituena.

Zintzurra zuri nabarmena da, bularra arrosa eta azpialdeak argi goak dira. Emearen lumajea ez da hain kontrastatua, marroi-griskara baita. Mokoak beltza eta hankak arre argiak dira.

Banaketa zirkunmediterranea duen espeziea da. Gure

lurraldean, Arabako bo tokitan baino ez da agertzen.

Espezie hau ipuru eta txillarrezko landetan eta egutera kokaturik dauden artadietan bizi da, baita Mediterraneo sastrakadi xehe eta landa xerofiloa duten muinoetan ere. Orokorrean, handia da leku hauetako lur biluzien proportzioa.

Bizi-bizia da eta landareen artean gelditu gabe ibiltzen da. Hegaldi labur eta baxua dauka, eta edozein arriskuren aurrean sastraken artean ezkututzen da. Lurretik altuera txikira, landareen artean egiten du habia landareak erabiliz, eta bamealdea tapizatua izaten du. Urtean bitan, askotan hirutan ere, 4-5 arrautza errun ohi ditu. Artropodoz elikatzen da, baita fruitu txikiz ere.

Euskadiko populazio ukatzailea, gehienez 20 bikotea dela uste da. Europako kontingenteak, Iberiar Penintsulan eta Italiako Penintsulan agertzen dira, eta egonkorak direla dirudi.

Populazioen faktore mugatzailea da, bai dentsitateari bai banaketari dagokionez, hegazti honen beharizan ekologikoak betetzeko inguru egokien eskasia, hau da, eremu erdi idor edo sastrakadi-estepen eskasia.

Kontserbatzeko neurriek espezieek erabiltzen duen habitata mantentzeko lotuta egon behar dute.

TXINBO PAPAGORRIZTA

(*Sylvia cantillans*)

Hamabi zentimetro rainoko txori txikia da. Arrak kontraste polita du; bizkarraldea gris urdinxka da, eta behealdea gorrixka edo gaztainakolorekoa. Sabelaldea hitsagoa da. Hegoak arre grisak dira, buztana ere bai, eta kanpoko lema-lumak argiak dira. Bibote zuria dauka, baita begieraztun gorri ikusgarria ere begien inguruan. Emeak tonu hitsagoak ditu, marka hain bereizgarririk gabe, baina bibote-hasikinak ditu. Mokoak grisa eta hankak arre horiak dira.

Banaketa zirkunmediterranea duen espeziea da. Gure lurraldean Mediterraneo eragina duten inguruetan agertzen da, Ebroko haranetik

gertu. Udakoa eta migratzailea da, eta udazkenean Saharaz bestaldeko negu-tokietara abiatzen da.

Artadi lehorretan bizi da, zuhaixkageruza oparoa duten inguruetan. Sastrakadi garai edo uniformeak saihesten saiatzen da. Aktibitate handikoa da, eta landareen artean etengabe higitu eta hegaldi laburretan lekualdatzen da. Sastraken artean egiten du kopa-formako habia, landareak erabiliz, eta barrutik tapizatzen du. Urtean bitan 3-4 arrautza errun ohi ditu. Artropodoz elikatzen da, eta zenbait fruitu ere jaten ditu.

Euskadin populazioa 500 bikote ugaltzaile baino gutxiagokoa dela uste da. Zenbait eremutan 10 hektareako 0,4 banakoko dentsitatea dute. Litekeena da populazio hau egonkorra izatea, oro har, Europako populazioa bezala.

Populazioak mugatzen dituen eragile nagusia da, bai dentsitateari bai banaketari dagokionez, espeziearen beharizanetarako inguru ekologiko egokien eskasia.

Espezie hau kontserbatzeko beharrezkoa da sastrakadi mediterranea dagoen eremuetan abeltzaintzaren, oihañeztatzearen, landare-tzaren segida naturalen eta suek eragindako atzerakaden arteko oreka ahulari eustea.

ZOZO-TXINBOA (*Sylvia hortensis*)

Txori txikia da, baina beste txinboak baino sendo eta handiagoa da, 15 zentimetrorainokoa baita. Arrak txano gris beltza du, begiaren azpiraino luzatzen dena, eta bizkarraldea gris arrea da, uniforme. Hegoak ilunak dira, ia beltzak, eta zenbait ertz zuri dituzte. Buztana grisa da, eta kanpoko ertza zuria dauka. Behealde argia, eta bularra eta saihsaldea krema-kolorekoak dira. Emeak txano gris arrea du eta bularra eta saihsaldea arrexkak dira. Mokoak beltza eta hankak grisak dira.

Banaketa zirkunmediterraneoa duen espeziea da. Gure lurraldean, Araban ageri da, Mediterraneo eragina duen eremuan. Udakoa eta migratzailea da, udazkenean Saharaz bestaldeko negu-tokiara abiatzen da.

Zuhaitzietan bizi da, artadi andeatuetan eta aleppo pinuaren pinudietan. Aktibitate handikoa da, gertatu ere egin gabe mugitzen da adar garaien eta landaren artean.

Zuhaitz eta zuhaixketan egiten du kopa-formako habia landareak erabiliz. Barrutik ez du estaltzen. Urtean behin, batzuetan bitan, 4-5 arrautza errun ohi ditu. Artropodo, intsektu eta fruituak jaten ditu.

Uste da populazioaren tamaina 100 bikotetik beherakoa dela. Europan, populazio batzuen erregresioa ezagutzen da.

Populazioen erregresioa eragiten du bizi diren ingurunea eraldatzeak, batez ere eremu basotsuak galtzeak eragindakoa, hein handi batean nekazaritza areagotzearen eta suteen ondorioz.

Kontserbatzeko neurriak habitata zaintzera bideratu behar dira; horretarako, lurraren ustiapen intentsiboak saihestu behar dira.

MENDI-ERREGETXOA (*Regulus regulus*)

Txori ñimiñoa da, Europan bizi diren txikiena dela uste da, 10 zentimetrorainokoa baita. Gorputza pittin bat mozkotea dauka. Burua gris berdexka du eta beltzez inguratutako pileo horia dauka. Pileoak arretan tonu laranja dituzte. Bizkarraldea berdexka da, baita hegoak ere. Hegoak arraunlumen ertzak zuriak dituzte, eta bi marra, bata zuria eta bestea beltza, ere badituzte. Buztana arre berdexka da. Beheko aldeak argiagoak dira. Mokoak arre iluna eta hankak grisak dira.

Palearktikoan banaketa zabala duen espeziea da. Gure lurraldean, Arabako inguru subkantauriarren mendebaldeko mugan baino ez da ageri, pinu gorrien oihan helduetan, 1.000 metroko garaieran. Egoiliarra eta migratzaile partziala da.

Baso misto edo konifero-

basoetako berezko espeziea da. Aktibitate handikoa da, eta etengabe lekualdatzen da adar garaietan. Hegaldiak azkarrak, laburrak eta izurtuak dira. Talde txikiak osatzen ditu, normalean beste "parido" espezie batzuekin batera, hala nola, kasabeltz, amilotx, txio, garrapo eta gerri-txoriekin. Zuhaitzetan egiten du habia, kopa-formakoa eta gainetik estalia, adarren puntatik eskia. Landareez egin eta barrualdea lumez tapizatzen du. Urtean bitan 7-10 arrautza erruten ditu. Artropodoz elikatzen da, eta udazkenean fruituak ere jaten ditu.

Euskadiko populazioa 100 bikote ugaltzailetik beherakoa dela uste da. Europako populazio gehienak egonkorak dira.

Gure lurraldean, kota garaietan baso-azalera handirik ez egoteak populazioak bakanak izatea eragiten du.

Kontserbatzeko neurriak bizi den habitataren, hots, pinu gorrien pinudien, jarraipena ziurtatzera bideratu behar dira.

DILINDARIA (*remiz pendulinus*)

Hamaika zentimetroko tamaina txikiko txoria da. Sexu-dimorfismoa dauka. Arrak burua eta zinturraren atzealdea grisak ditu eta mozorro zabala eta beltza dauka. Bizkarraldea gaztaina eta gorrixka da, eta ipurtxuntxurrera joan ahala, okrea. Isatsaren gaineko estal-lumak arre-grisak dira, eta ertz horixkak dituzte. Hegoen estal-lumek orban beltzak dituzte, arraun-lumak eta buztana arre grisak dira, eta ertz zuriak dituzte. Zinturra zuria da eta gainerako azpiko aldeak krema-kolorekoak dira. Emea arrea da, karatula txikia eta garondo grisa duena. Mokoia eta hankak beltzak dira.

Asiako eta Europa gehiengan agertzen da. Gure lurraldean eremu mediterraneora mugatzen da, bereziki Ebro ibaira eta horren ibaiadarretara.

Ibaiertz, ibar-baso eta makaldietan bizi da. Iheskorra da, eta landarediaren gainaldean aritzen da batez ere. Bakartia da, udazken eta neguan talde txikiak eratzen ditu. Zuhaitzetan egiten du habia, normalean, sahots edo makaletan, adar

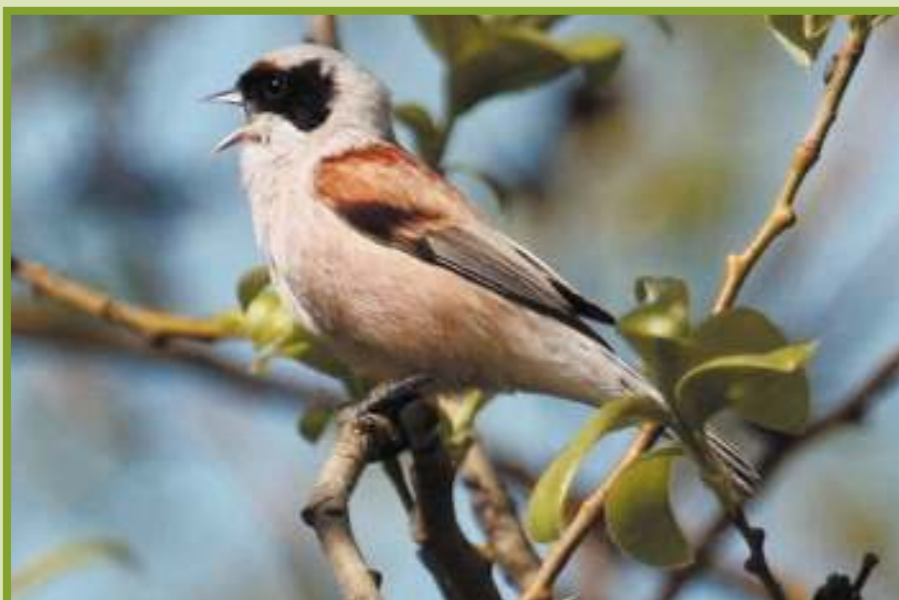

finen puntan. Habia berezia da oso: esekitako poltsa baten itxurakoa da, sarrera albo batean du, tunel motza bailitzan. Habia eraikitzeke biloak, zuntza eta artilea erabiltzen ditu; barrutik tapizatua dago. Urtean behin 5-8 arrautza errun ohi ditu. Artropodoak, haziak eta fruituak jaten ditu.

Oso gutxitan populazioa urria dela. Lurraldea berriki kolonizatu du, eta etengabe emendatzen ari da. Europan modu nabarian hedatzen ari da, eta eremu gutxi batzuetan baino ez da ikusi erregresioan dagoela.

Espeziearen garapena mugatzen du Mediterraneoko ibaietan ibar-baso handirik, ondo garaturik eta zaindurik ez egoteak. Izan ere, ibaiertzak dira aldaketa gehien jasaten dituzten inguruneak.

Kontserbazio-neurriak ibaietako ibar-baso eta makaldiak zaintzera bideratu behar dira. Izan ere, espeziearen populazioentzat eta hauen bizilekuentzat kaltegarriak izan daitezkeen ekintzak erregulatu behar dira.

BELATXINGA MOKOHORIA (*Pyrrhocorax grauculus*)

Hogeita hemezortzi zentimetroko tamaina ertaineko korbidoa da. Lumaje beltz distiratsua du, buru txikia eta buztan luzea. Mokoia horia eta hankak gorriak dira.

Banaketa zabala duen espeziea da, Asiako, Europako eremu mediterraneoko eta Afrikako ipar-mendebaldeko mendiguneetan bizi da. Gure lurraldean uren banalerroko mendietara eta Arabako mendebaldeko ertzera mugatzen da.

Gailurretan eta mendilerro eta mendiguneetako inguru garaie-

tan bizi da, mila metrotik gora, eremu haritsu edo larreen arteko hartxingadietan. Nahiko taldekoa da, eta talde oparoak eratzen ditu, amildegi, labar edo larre menditarretan ikusten direnak. Hegaldiak akrobatikoak eta oso ikusgarriak dira. Koloniala da, eta sima eta leize sakonetan, zenbaitetan eraikinetan ere, egiten du habia. Habia adarrez eta sutraiez egina da, kopa-formakoa eta barnetik tapizatua. 3-5 arrautza errun ohi ditu urtean behin. Lurrean, larre garaie-tan elikatzen da, eta artropodoak, moluskuak eta beste zenbait ornogabe jaten ditu. Halaber, aurkitzen dituen ugaztun txikiak, fruituak eta hondakinak jaten ditu.

Euskadiko populazioa 300 bikote ingurukoa dela uste da, eta bere biotopo hoberenetan 10 hektareako 1,5 aleko dentsitatea dauka. Badirudi populazioa egonkorra dela, baina herrialde batzuetan erregresio xumea nabaritu da.

Populazioak garatzea mugatzen duten eragileen artean nabarmendu behar dira habitat naturala eraldatzea, batez eraldatzea, batez ere elikagaiak bilatzen dituen eremuetakoa, eta aisialdirako ekintzek ugalketa-koloniei eragiten dizkieten eragozpenak.

Kontserbazio-neurriak habiak egiteko guneak babestera eta horien inguruan egiten diren aisialdi-ekintzak erregulatzera bideratu behar dira. Neurri horiek mesede egingo diete ere harkaitzetako beste espezieei.

BELATXINGA MOKOGORRIA (*Pyrrhocorax pyrrhocorax*)

Hogeita hemezortzi zentimetro-rainoko tamaina ertaineko korbidoa da. Guztiz beltza eta distiratsua da, eta hanka eta moko gorriak ditu. Buztana nahiko motza dauka, bere kide belatxinga mokohoriarekin erkatuz gero; gainera, moko pittin bat luzeagoa eta okerragoa da.

Zatituta agertzen da Palearktikoan eta Afrikako iparraldean, mendiguneei estuki lotuta. Gure lurraldean ia mendikate guztietan ikus daiteke.

Mendilerro eta mendiguneeetako alde garaietan bizi da, deforestatutako eta amildegi ugari dituzten mendietan, 500 metrotik gora. Larre eta landa menditarretan, artzaintza tradizionala egiten den inguruetan bilatzen du elikagaia.

Taldetan biltzen da eta taldeak amildegien gainean hegan egiten ikustea merezi duen ikuskizuna da, oso hegaldi bizkorra eta akrobatikoa baitute, eta hegan dau dela oiher bereizgarria egiten dute. Kolonietan egiten dute habia, kobetan, harkaitzetako arrakaletan, eta, gutxiagotan bada ere, eraikinetan ere bai. Habia kopiformakoa da, landareez egina eta barnetik tapizatua. Urtean behin 3-4 arrautza erruten ditu. Taldeka elikatzen da, eta batez ere larreetan dabilen bitartean aurkitzen dituen ornogabeak jaten ditu.

Euskadin ehunka bikoteko populazioa dagoela uste da. Azken hamarkadetan erregresio nabaria pairatu du, Gipuzkoako zenbait amildegi-gunetatik talde txiki batzuk

desagertu egin dira jadanik. European, banaketa-areak murriztu egin da, eta baita zenbait populazioaren dentsitatea ere.

Populazioen garapeneren mugatzaile dira bai elikagaiak agertzen diren inguruak eraldatzea, oihaneztatzeen edo abeltzaintza estentsiboaren uztearen ondorioz. Umatze-kolonietatik hurbil egiten zenbait aisialdi-ekintzek ere eragin negatiboa dute.

Espezia hau kontserbatzeko beharrezkoa dira habitat egiteko erabiltzen dituen eremuak babestea, inguru horietan aisialdi-ekintzak egitea arautzea eta artzaintza tradizional estentsiboaren sustatzea.

ERROIA (*Corvus corax*)

Hirurogei zentimetro-tik gorako korbido handia da. Itxura sendoa du, guztiz beltza da eta zenbait isla eta irisazio ditu. Punta meharak dituzten hegoak ditu eta falta itxurako buztana. Moko gogorra eta lodia da. Hankak beltzak dira.

Palearktikoan banaketa zabala duen espezia da. Gure lurraldean ere banaketa handia du; hala ere, ez da hain ugaria laborantza-lur handiak dituzten eskualde subkantauriarreko eta mediterraneoko inguru baxuetan.

Habitat mota ugari bizi den espezia da, kostatik hasita mendilerroetako gailurretaraino hedatzen baita. Orokorrean, ugariagoa da mendiko eremuetan. Landa, larre eta harkaitz-amildegiak dituzten aldeak nahiago ditu. Gizakia agertzen den inguruak saihestu ohi du; beste zenbait korbido baino iheskorragoa da. Hegaldi sendo eta zuzena dauka, eta maiz pausatu eta lurra ibiltzen da. Planeatu eta hegaldi akrobatikoak egiten ditu, batez ere araldian. Bakartia da, baina talde txikiak ere era ditzake. Amildegietan eta harrobi hutsetan egiten du habia, eta inoiz ere zuhaitzetan. Habia adarrez egina eta barrutik tapizatua da. Urtean

behin 4-6 arrautza errun ohi ditu. Orojalea da eta era guztietako artropodoak, moluskuak, ornodun txikiak, landareak, haratustela eta hondakinak jaten ditu.

Euskadiko populazioa 300 bikote ugaltzailek osatzen dutela uste da. Egonkorra da, eta gainera, litekeena da

azken urteotan gehikuntza pixka bat izatea. Gehitzeko joera hau Europako beste zenbait herrialdeetan ere nabaritu da.

Espezia honek pairatzen duen mehatxuak, gizakiaren aurrean oso sentikorra izatearen ondorioak dira. Halaber, legez kanpoko ehiza ere mehatxua da, ugariagoak diren beste korbidoekin nahastu eta espezie honetako aleak hiltzen baitituzte.

Espezia hau kontserbatzeko beharrezkoa da habia egiteko erabiltzen dituen harkaitz eta labarrak babestea. Neurri horrek harkaitzetako beste espezie batzuei ere on egingo die.

GAU-SAGUZAR TXIKIA

(*Nyctalus leiseri*)

Bost eta hogeigramo bitarteko pisua duen ugaztun txikia da; 34 eta 46 milimetro bitarteko besaurrea du. Arre iluna da, eta sabelaldea argiagoa da. Belarri motzak ditu.

igarotzera ere batzuk etortzen dira.

Basoan bizi den espezie hau, mendialdeetako nekazaritzaringuru edo basoetan ager daiteke. Gertu dauden herrieta-ko argiaz baliatzen da pagadi, harizti eta pinudietan ehiza egiteko. Kolonien babeslekuak zuhaitzetako eta eraikineta-ko zuloetan egiten ditu. Nagusiki gauez aritzen da, baina noiz edo noiz egunez ere ikus daiteke hegan. Emeak ehunka ale dituzten ugalketa-kolonietan biltzen dira. Udazkenean emaldu eta ekainean erditu ohi dira; eme bakoitzak kume bat edo bi izaten ditu. 810 kilometrorainoko migrazioak egin ditzakete. Lepidoptero handiak eta koleopteroak jaten ditu.

Noizean behin baino ikusten ez denez, espezie urria dela ondoriozta daiteke, eta populazioaren joera zein den ez dakigu.

Beste lurralde batzuetako populazioen atzerakadaren eragileak dira habitat naturalaren eraldaketa, egun egiten diren baso-ustiapen desegokiak –babeslekuak suntsitzen dituzte eta- eta pestizidak gehiegi erabiltzea, elikagai eskuragarri gutxiago izatea eragiten baitu.

Espezie hau kontserbatzeko komenigarria litzateke basoetan zuhaitz zaharrak zaintzea; izan ere, zuhaitzetako hutsune eta arrakalek basoetako saguzarrei babesleku eskaintzen diete. Are gehiago, habia artifizialak jarri beharko lirateke, batez ere landaketetan, espezie bertan agertzea bultzatzeko. Bestelako babes-neurriak hartu ahal izango dira populazioen egoera eta arazoak ezagutu ostean.

NATHUSIUS PIPISTRELOA

(*Pipistrellus nathussii*)

Tamaina txikiko ugaztuna da, 4 eta 12 gramo arteko pisua eta 32-35 milimetro besaurrea dituena. Arrea da, uniforme, eta sabelaldea pixka bat argiagoa da. Belarri laburrak ditu.

Eurasian zabaltzen den espeziea da, baina iparraldeko eskualdean ez da ageri. Gure lurraldean, indibiduo hibernatzaileak bahatu dira bai barnealdean bai kostaldean. Beraz, populazio negutarrek dira, eta ez sedentarioak edo egoiliarak. Orokorrean, Erdialdeko Europatik datoz.

Basoko ohiko espeziea da, Gune baxu eta hezeetako basoen barruan bizi da, eta neurri txikiagoan, gizakien kokaguneetan ere. Zuhaitzen hutsune eta zirirituetan bilatzen du babesa. Gautarra da. Udazkenean parekatu eta ekainean edo uztailean erditu ohi dira. Eme bakoitzak kume bat, eta inoiz ere bi izaten ditu. Migrazioak abuztuaren erdialdetik edo irailetik aurrera izan ohi dira eta apirila eta maiatza bitartean bueltatzen dira, erditzeko garaia baino zertxobait lehenago. 1.000 km-ko mugimendu erregularak ezagutzen dira, eta neurtutako distantzia luzeena

1.600 km-koa da. Tamaina ertain eta txikiko aireko intsektuez elikatzen da. Intsektuok airean harrapatzen ditu, 4 eta 15 metro bitarteko garaietan.

Datu guztien arabera, ale negutarren kopurua oso txikia da gure lurraldean. Europan espezie honen joera ez da uniforme, toki batzuetan erregresioan baitago, eta beste batzuetan, ordea, egonkorra baita.

Erregresioaren eragiletzat aipatu dira batetik, basoetan gero eta zuhaitz zahar gutxiago dagoela; eta bestetik, egurraren tratamendurako eta kontserbaziorako erabiltzen diren produktuen eragin negatiboak.

Espezie hau kontserbatzeko komenigarria izango litzateke basoetan zuhaitz zaharrak mantentzea eta aleen negualdia erraztuko luketen habia artifizialak jartzea. Populazioen egoera eta arazoak ezagutu ondoren, bestelako kontserbazio-neurriak abian jarri izango dira.

BARATZ-SAGUZARRA (*Eptesicus serotinus*)

Tamaina txikiko ugaztuna da, 20 eta 27 gramo arteko pisua eta 48-55 milimetroko besaurrea dituena. Arre iluna da, eta sabelak pixka bat argiagoa da. Isatsaren muturra hatzen arteko mintzetik ateratzen da. Belarriak motzak dira.

Europan eta Asian zabal hedatzen den espeziea da, eta Afrikako iparralderaino ere iristen da. Gure lurraldean, mendiguneetan eta kostaldean agertzen da; populazioak egoiliarak dira eta Europatik negutarrak ere etortzen dira.

Haitz-guneetara eta gizakien kokalekuek lotuta bizi dira. Halatan, itsas maila eta 1.000 metro bitartean dauden herri eta hirietan babesa bilatu eta ehizatzen du. Iberiar Penintsulako hegoaldeko jarduera-datuek diote gaueko lehen orduetan bakarrik aritzen dela. Emeek 10 eta 20, inoiz ere 50, indibiduo arteko umatze-koloniak eratzen dituzte; garai horretan arrak bakartiagoak dira. Udazkenean parekatu eta ekainean erditu ohi dira. Eme bakoitzak urtean kume bateko edo biko erditze bakarra izan ohi ditu. Erdialdeko Europako populazioek migrazioa abuztu erdialdean edo irailean hasten dute,

eta apirila edo maiatzean itzultzen dira. Migratzaile partziala dela esaten da, populazio gehiena sedentarioa baita. 330 kilometro lekualdaketak eza gutzen dira. Gehien bat koleoptero handiez elikatzen da.

Populazioaren tamaina eta joera zeintzuk diren ez dakigu. Nolanahi ere, badirudi Europan egonkorra dela, edo, asko jota, gainbehera txikian dagoela.

Europako populazioen erregresioaren eragilea da zaharberritzen ari diren eraikinetan egurraren kontserbaziorako tratamenduetan erabiltzen diren produktuen eragin negatiboa. Halaber, gizakiaren jazarpenak ere kaltetzen du espezie hau.

Populazioak kontserbatzeko komenigarria da ugalketagarrian eraikinen zaharberritze-lanak ekiditea. Egurraren kontserbaziorako erabiltzen diren tratamenduei dagokionez, kolonien aktibitatea kontuan hartuz egin beharko liriteke, bai eta espezie hauentzat toxikoak diren substantzia kontserbagarriak ekidinez ere. Populazioen egoera eta arazoak ezagutu ondoren, bestelako kontserbazio-neurriak abian jarri ahal izango dira.

GAU-SAGUZARRA (*Nyctalus noctula*)

edo bi izan ohi ditu kumaldi bakarrean. Elikadurari dagokionez, ubideen gainean, basoetan eta kale-argietan ehizatzen du; hegada arina eta bizia dauka. Funtsean, koleopteroak eta basoko beste intsektu batzuk jaten ditu.

Populazioen kopurua eta joera zein den ez dakigu.

Atzerakadaren eragileak dira batetik, basoetan hutsuneak dituen zuhaitzi zaharrik ez egotea, espezie honi babesa eskaini ahal izateko; eta bestetik, koleoptero handiak gutxitzea, bere harrapakin ohikoenak baitira.

Espezie hau kontserbatzeko komeni da basoetako zuhaitz zaharrak mantentzea, horien hutsune eta zirrikietan basoetako saguzarrek babesa izaten baitute, bai eta habia artifizialak jartzea ere, bereziki landaketetan, saguzarren agerpena bultzatzeko. Populazioen egoera eta arazoak ezagutu ondoren, bestelako kontserbazio-neurriak hartu ahal izango dira.

Tamaina txikiko ugaztuna da, 18 eta 27 gramo bitarteko pisua eta 46 eta 55 milimetro arteko besaurrea dituena. Arre urre-kolorekoa da, eta sabelaldea gorrixka du; nabarmenak dira bere hego estuak. Belarkiak laburrak dira.

Banaketa paleartikoa duen espeziea da; gure lurraldean, Arabako mendebaldeko muturrean ageri da. Udaberrian eta udan agertzen da, eta horrek berez migratzailea dela adierazten du. Hala ere, alboko lurraldeetan gertatzen dena kontuan izanik, litekeena da inguru hauetan ere urte osoan egotea.

Basoko espeziea da, Zuhaitzetako hutsuneetan eta eraikinetan biltzen du babesa. Gau-tarra da, eta babeslekuak ilunabarra baino lehen utzi ohi ditu. Erabat koloniala da, eta udan, batez ere egun beroetan, babesten diren hutsuneetan taldeek ozenki garrasi egiten dute. Udazkenean parekatu eta udaberrian edo udan erditu ohi dira; eme bakoitzak urtean kume bat

SAGUZAR BUZTANLUZEA (*Tadarida teniotis*)

Tamaina txikiko ugaztuna da, 15 eta 36 gramo bitartekoa; besaurrea 58 eta 64 milimetro artekoa da. Grisaxka da, eta sabelaldea argiagoa dauka; isats luzea du eta buztan-mintzetik berezita duen saguzar bakarra da. Belarri handiak aurrerantz ditu eta oinean lotuta daude.

Espezie hau ageri da Europan, bertan zirkunmediterranea da, eta Asian. Gure lurraldean, mendigunetako zenbait puntutan behatu da. Ez dakigu ziur egoiliarra edo migratzailea den, baina alboko lurraldeetan dauzkaten arabera litekeena da egoiliarra izatea.

Harkaitzen zirrikitu, kobazulo handi eta eraikinetan bizi da. Askotan, herrietan ehizatzen du, eta argiak erakartzen dituen intsektu ugariak jaten ditu; harkaitzetan eta arroiletan ere ohikoa da. Klimatologia goxoa dagoen tokietan eta neguak oso zorrotzak ez direnean hibernazio-garaia laburtzen du, edota ez du hibernaziorik egiten. Gautarra da. Udazkenean parekatu eta udaberri bukaeran erditu ohi dira. Eme bakoitzak kume bat, edo bi ere, izateen ditu. Migrazio-mugimenduak egiten dituela uste da, baina ez dago hori frogatzen

duen datu zehatzik. Koleoptero eta lepidopteroak jaten ditu. Buztanluzeak duen hegada garai eta arinari esker harra-patzen ditu.

Gure lurraldeko populazioaren tamaina eta joera zein den ez dakigu.

Populazioen erregresioaren eragileak dira batetik, zaharberritzen ari diren eraikinetan egurra tratatzeko erabiltzen diren produktuen eragina eta, bestetik, Europan intsektu handien populazioak gutxitzea. Kontserbazio-neurriak hartu beharko dira espeziearen egoera eta arazo zehatzak eza-gutu ondoren.

SABI SAGUZARRA (*Hypsugo savii*)

Espezie honen adskripzio taxonomikoa asko eztabaidatu da. Morfologikok, antzeko beste espezie batzuegandik tragoaren zabalderari esker (belarriaren barnealdetik irtena da) bereizten da, motza eta zabaldua dena. Espezie honen beste ezaugarri interesgarriak dira aurpegian bizarrak gabeko guneen kolore ilun edo beltzezka eta ilearen luzea nabarmena. Bizkarraldeko tonuak aldakorrek dira, eta behealdeak berriz zurixkak.

ki daiteke. Babeslekuak harkaitz, kobazulo, zuhaitz eta eraikinetan egiten ditu. Ehi-zarako dituen guneak ere era askotakoak dira: nekazaritza-inguruak, entresakaren ondoriozko baso argiak, larreak, hiri-inguruko giroak, etab. Estalaldia udazken hasieran izaten dira, baina kiropteroen artean ohikoa denez, hazia emearen traktu genitalean gordetik geratzen da, udaberriari obulatu eta emalketa egiteko erabili arte. Hortaz, erditzeak ekainean izaten dira, emez osatutako umatze-kolonietan.

Espezie honek lepidopteroak, dipteroak, neuropteroak eta beste intsektu hegalaria batzuk jaten ditu. Horiek guztiak hegaldi zuzenen bitartez harrapatzen ditu. Bere migrazio-joerei buruzko datuak ez dira biribilak; badirudi aldizkako migrazio laburrak egiteko gai dela.

Bere egoera zein den ia ez dakigu. Baso- eta nekazaritzalanean etengabe erabiltzen diren biozidek sortzen duten kutsadura aipatzen da efektu negatibo gisa. Era berean, sorgailu eolikoaren kontra jota ale ugari hil direla egiaztatzen da, bai eta errepideetan banakoak harrapatzeagatik ere

DAUBENTON SAGUZARRA (*Myotis daubentonii*)

Nahiko espezie da, 6 eta 10 gramo bitarteko pisua duena. Bizkarraldea arre-gorrixka edo beltzezka du, eta sabelaldea zuri lohia.

Espezie hau Paleartikoko erdiko latitudeetan ageri da. Espainian ezagutzen den agerpen bakarra ipar-mendebaldeko koadrantean izan da. Eskura dauden ziten handia Euskadiri dagokio, bertan ohiko saguzarra baita, eta Arabako Mediterraneoko isurialdean ondoko banatuta dago. Aitzitik, Bizkaia eta Gipuzkoako sektore atlantiarrean askoz bakana-goa da.

Ibaiei eta ur gezetako masei lotuta dagoen espeziea da. Hainbat substratu-motetan bilatzen du babeslekua: zuhaitzetako zuloetan, arroka edo eraikinetako zirrikitu eta barrunbeetan, bai eta zubietan eta tuneletan ere. Saguzarren beste espezie batzuek bezala, araldia udazkenean izaten du,

baina obulazioa, emalketa eta ernaldia hurrengo udaberrian izaten da. Erditze gehienak, beraz, ekainean eta uztailean izan ohi dira. Dipteroak, trikopteroak eta beste ur-intsektu batzuk harrapatzen ditu. Eremita bera erabiltzen duten indibiduoek talde egonkorak eratzen. Saguzar sedentariotzat hartzen bada ere, normalean udako babeslekuak (kumatzeko erabiltzen dituenak) eta negukoak (hibernatzeko babeslekuak) leku desberdinetan egoten dira.

Ez dago espeziearen populazioaren joerari buruzko datu-rik. Zenbait herrialdeetan biozida-metaketak egiaztatu dira—basoen tratamendu fitosanitarioetan erabiltzen dira— indibiduen ehunetan. Bestalde, eragin negatiboa dute ere babeslekuetan jasaten dituzten eragozpenek eta desagertzeez, etxebizitzak eta zubiak konpontzearen ondorioz. Teorian, ur kontinentalen kutsadurak mugatu egiten du intsektuen, hau da, animalia hauen elikagai-iturri nagusiaren esku-ragarritasuna.

Beste kiroptero batzuetan gertatzen den legez, populazioen kontserbaziorako neurriak babeslekuak zaintzera bideratu beharko liriteke, babesleku ziorako neurriak babeslekuak zaintzera bideratu beharko liriteke, babesleku garrantzitsuenak saguzar honentzat eraginkorra den moduan itxi, eragozpenak ekidin eta eraikuntzetako zaharberritze-lanak kontrolatu beharko liriteke. Biodibertsitatearentzat mesedegarriak diren habitata kontserbatzea ere garrantzitsua da, besteak beste, zuhaitzi beste zaharrak dituzten eta pestiziden tratamendurik jasan ez duten basoak kontserbatzea.

Arrain Editoriala

Antropologiari eta Bioaniztasunari buruz euskaraz idatzitako lanarik handiena

ARGITARATUTAKO BESTE LIBURU BATZUK

ARRAIN EDITORIALA

TLF: 94 490 34 04
e-mail: arrain@arrain.es
web: www.arrain.es

ARGITARATUTAKO BESTE LIBURU BATZUK

Antropologiari eta Bioaniztasunari buruz euskaraz idatzitako lanarik handiena

HEZKUNTZA, HIZKUNTZA
POLITIKA ETA KULTURA SAILA

“Kultura Sailak (Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza) diruz lagundutakoa”